YEŞİL SİYASET

ÖZEL SAYI: **COVİD-19 VE YEŞİL POLİTİKALAR**

GEF
GREEN EUROPEAN FOUNDATION

yeşil düşünce derneği

Özel Sayı
MART 2021

YEŞİL SİYASET

ÖZEL SAYI: COVİD-19 VE YEŞİL POLİTİKALAR

Mart 2021

YEŞİL
SİYASET

Yeşil Siyaset
Mart 2021, Özel Sayı: 'Covid-19 ve Yeşil Politikalar'

Yayına Hazırlayanlar: Berkay Erkan, Sema Alpan Atamer, Sevil Turan, Yağız Eren Abanus

Grafik Tasarım ve Dizgi: Güneş Akçay
Kapak Tasarım: Yağmur Koçak
Basım: Hedef Copy

Green European Foundation

Rue du Fossé – 1536 Luxembourg
Brussels Office: Mundo Madou
Avenue des Arts 7-8, 1210
Tel: +32 2 329 00 50
info@gef.eu
www.gef.eu

Yeşil Düşünce Derneği

Türkali Mahallesi
Şehit Nuri Sokak
No:18, Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 543 807 72 25
info@yesildusunce.org
www.yesildusunce.org

Yeşil Siyaset

yesilsiyaset@gmail.com
www.yesilsiyaset.org

Bu dergi **Yeşil Avrupa Vakfı**'nın desteği ile **Yeşil Düşünce Derneği** ve **Yeşil Siyaset** ortaklığı ile yayımlanmıştır.

Bu dergi **Avrupa Parlamentosu**'nun **Yeşil Avrupa Vakfı**'na sağladığı finansal destek ile hazırlanmış ve basılmıştır. **Avrupa Parlamentosu** yayının içeriğinden sorumlu değildir.

Yeşil Avrupa Vakfı (GEF), misyonu canlı bir Avrupa tartışma alanına katkıda bulunmak ve vatandaşların Avrupa siyasetine daha fazla katılımını teşvik etmek olan Avrupa düzeyinde bir siyasi vakıftır. GEF, Yeşil siyasi ailenin hem içinde hem de ötesinde Avrupa politikaları ve siyaseti hakkındaki tartışmaları ana akım haline getirmeye çabalar. Vakıf, yeni fikirler için bir laboratuvar işlevi görmekte, sınır ötesi siyasi eğitim ve Avrupa düzeyinde işbirliği ve değişim için bir platform sunmaktadır.

Yeşil Düşünce Derneği, 2009 yılında yeşil düşüncenin ve yeşil politikaların yaygınlaştırılması amacıyla kurulmuştur. Ulusal ve uluslararası ölçekte proje ve kampanyalar yürüten dernek ekoloji ve sürdürülebilirlik, ekonomi, demokrasi ve medya, iklim değişikliği ve enerji alanlarında çalışmalarını sürdürüyor.

Green European Journal dergisinde güncel olaylar, siyasi ekoloji ve alternatif bir avrupa için yapılan çalışmalar hakkında analizleri bulabilirsiniz. Basılı ve online yayımlanan dergi kapsayıcı, çok dilli ve bağımsız bir medya alanı yaratmaya çalışmaktadır.

Green European Journal dergisinin aylık editör seçimlerini almak için ***bültene kaydolun***.

İÇİNDEKİLER

Önzsöz 5

Ekolojık Yıkımlar Ve Bulaşıcı Hastalıklar (Salgınlar) 6
Prof. Dr. Ali Osman Karababa

Krize Verilen Üç Tepki 15
Jean de Munck

Pandemi Politikası ve Yeşiller 23
Rosalie Salaün, Anders Schröder, Sebastian Bukow, Tena Prelec and Theresa Reidy

Covid-19 ve İklim Krizi'ne Karşı Türkiye Ne Yapabilir? 31
Doç. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı

Bakımın Maliyeti: Kriz Döneminde Değeri Yeniden Düşünmek 39
Anabelle Dawson'un Marry Mellow ile Röportajı

Geleceğe Bakmak: Halk Sağlığı ve Yeşil İyileşme 51
Petra de Sutter ile Röportaj

ÖNSÖZ

2019 yılı sonunda başlayan Covid-19 pandemisi hayatı derinden etkileyerek hızla yayıldı. Bir seneyi geçen süre içinde karar alıcılar acil ve zor kararlar almak zorunda kaldılar. Ekonomi, sağlık, çalışma, eğitim ve sosyal alanlar gibi bütün bireylerin yaşamını etkileyen yeni düzenlemeler yapıldı ancak bu düzenlemeler ve politikalar bugüne ve geleceğe dair kaygılarımızı gidermeye yetmiyor. Yeni mutasyonlarla yapılan düzenlemeleri altüst ederek yayılmaya devam eden Covid-19, hali hazırda yaşanan eşitsizlikleri derinleştirerek büyüttü, sistemin görmezden gelinen küçük çatlaklarını büyüttü; yamayarak giderilemeyecek hale getirdi.

Evde kalma sürecinde güçlenen küresel iletişim ve bilgi edinme ağlarının etkisiyle, bireysel 'iyi olma' hali ile yetinmeyen insanların sayısı arttı ve, tüm insanlara ve gezegene iyi gelecek politikalara dair talepleri yükselmeye başladı.Tüm dünya halkları, daha iyi bir hayat ve yaşamı koruyabilmek için, ulusal ve uluslararası karar alıcılardan, bu sorunlara bütüncül ve kalıcı çözümler üretecek, katılımcı politikalar geliştirmesini bekliyor.

Bütüncül iyileşme, sosyal adalet ve adil dönüşüm politikalarını yıllardır dile getiren, aktivizmini yapan ve iyi uygulamalar ile dünya halkları tarafından benimsenen yeşiller, yeni düzen arayışında tüm dünyaya rehberlik edecek birikime sahip. Yeşiller'in, Covid-19 ve gelecekte olması öngörülen pek çok krizin asıl sebepleri olan iklim, ekoloji, ekonomi, sağlık, eğitim, demokrasi, sosyal adalet krizleri için sunduğu pratik ve kalıcı çözüm önerilerini paylaşmak istiyoruz.

Yeşil Siyaset Dergisi'nin basılı bu özel sayısı **Yeşil Düşünce Derneği** ve **Avrupa Yeşil Vakfı(**Green European Foundation-GEF) ile birlikte çıkarıldı. Bu sayıda **Green European Journal(**GEJ)'in 2020 Kışı Covid-19 özel sayısında yayımlanan yazılardan bir seçki hazırladık.

'**Covid-19 ve Yeşil Politikalar**' dosyasında, **Green European Journal (GEJ)**'dan **Jean De Munc**'un yazısına, AB parlamentosu Belçika Yeşil Milletvekili **Petra De Sutter** ile Covid-19 ile yaşanan sağlık krizi ve Yeşiller'in duruşu hakkında yaptığı röportaj ile yine GEJ'den **Annabelle Dawson**'un, ekonomist ve ekofeminist **Mary Mellor** ile yaptığı iki röportaja yer verdik. Ayrıca ülkemizden Prof. Dr. **Ali Osman Karababa**'nın "Ekolojik Yıkımlar ve Salgınlar" başlıklı yazısı ve Doç. Dr. **Ahmet Atıl Aşıcı**'nın "Covid 19 ve İklim Krizine Karşı Türkiye'nin Yapabilecekleri" yazısı ile konuyu tartıştığı yazıların yanında Erasmus Üniversitesi Sosyal Çalışmalar Enstitüsü'nde ekonomi profesörü olan **Irene Van Staveren**'in Covid sonrası piyasaların yeniden kamusal alana yerleşerek devlet tarafından daha iyi düzenlenebileceğine ilişkin çağrısını içeren yazısına yer verdik. Ayrıca GEJ 20. sayısında yer alan çeşitli ülkelerden yazarların covid salgını ve sonrasını değişik çerçevelerde betimlediği kısa yazılarından bir seçki ile çerçeveyi biraz daha genişletmeye çalıştık.

Dosyamızı hazırlarken önemsediğimiz, ama buraya alamadığımız diğer yazıları, **Yeşil Siyaset Dergisi**'nin "***yesilsiyaset.org***" sitesinde bulabilirsiniz. Umarız pandemi ile toplanan bulutlar dağılırken, gelecek için cevap olacak tartışmalara bir katkı sağlamış oluruz.

EKOLOJİK YIKIMLAR VE BULAŞICI HASTALIKLAR (SALGINLAR)

YAZAR:
PROF. DR. ALİ OSMAN KARABABA

Salgın hastalıklar çok eski dönemlerden bu yana insan sağlığı açısından (ulusal düzeyde veya dünya çapında) büyük önem taşımaktadır. Tarihsel kayıtlar tutulmaya başladığından beri dünya başta veba, çiçek hastalığı ve grip olmak üzere pek çok salgına ve pandemiye şahit olmuştur. Bu olayların uygarlıklar üzerindeki ve toplumsal hafızadaki izleri konuyla ilgili kaynaklarda görülmektedir. Hatta salgınların uygarlıkların sonunu getirdiği, Aztekler örneğinde olduğu gibi, kayıtlarda görülmektedir.

SALGINLAR VE EKOLOJİK YIKIMLAR

Salgınlara neden olan etkenlerin önemli bir bölümünün, özellikle 20 ve 21. yüzyılda ortaya çıkanların, ekolojik yıkımlarla ilişkili olduğu, normal yaşam koşullarında sıkı ilişkiler içinde olmadığımız yabanıl yaşam canlılarından insanlara bulaştığı gözlenmektedir.

Kapitalizmin doğayı meta olarak görmesi ve sermayenin dur durak bilmeyen kâr hırsı günümüzde hem dünyada hem de ülkemizde ekolojik yıkımların en önemli itici gücü olmuştur. Bu bağlamda ülkemize baktığımızda, mutlak korunması gereken doğal alanların, ormanların, meraların, doğal ve tarihi sit alanlarının çok rahatlıkla sermayenin talanına açıldığı, bu konuda çıkarılan ulusal mevzuata ve imzalanan uluslararası anlaşmalara uyulmadığı görülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) dikkat çektiği salgın hastalıklar listesinde yer alan Nipah virüsü, Ebola virüsü ve Marburg virüsünün meyve yarasalarından kaynaklandığı; SARS (Şiddetli Akut Solunum Yetmezliği Sendromu) hastalığının misk kedisinden insanlara bulaştığı, Zika virüsünün Rhesus maymunlarından sinekler aracılığıyla insanlara taşındığı, Kırım Kongo Kanamalı Ateşi'nin ve Lime hastalığının keneler aracılığıyla insanlara bulaştığı, Rift Vadisi Ateşi'nin inek ve koyunlardan sivrisinek ve diğer kanla beslenen sinekler tarafından bulaştırıldığı, Lassa Humması'nın virüsü taşıyan farelerin idrar ve dışkısı ile insanlara bulaştığı, MERS (Orta Doğu Solunum Sendromu) hastalığının yarasalardan develere, develerden de insanlara bulaştığı bilinmektedir. (1)

DSÖ yukarıda sıralanan, öncelikli olarak dikkat çektiği hastalıklardan sonra listeye "X Hastalığı" adını verdiği, dünyanın herhangi bir yerinde ölümcül bir salgına neden olabilecek yeni bir virüsün ortaya çıkma olasılığının her zaman var olduğunu belirtmektedir.

Ancak 2019 Aralık ayında ilk kez ortaya çıkarak pandemiye neden olan ve hâlâ önemini koruyan Covid-19 hastalığı, DSÖ listesindeki X Hastalığı'nın yerini almış görünmektedir. Covid-19 pandemisi sonrasında yeni bir "X Hastalığı" beklentimiz sürecektir.

Yukarıda sıralanan tüm hastalıkların etkenleri ve bulaşma yolları göz önünde bulundurulduğunda; ekolojik dengelerin bozulmaması, insanların yabanıl yaşamın bu denli içine girmesine yol açan ekolojik yıkımlara neden olacak girişimlerden uzak durulması gerektiği somut olarak karşımıza çıkmaktadır.

EKOLOJİK AYAK İZİMİZ

Dünyanın ortalama ekolojik ayak izi kişi başına 2,75 küresel hektar, toplamda ise 22,6 milyar küresel hektar düzeyindedir. Ancak dünyanın biyolojik kapasitesi kişi başına 1,63 küresel hektar düzeyindedir. Bu da dünyada kişi başına ekolojik ayak izimizin biyolojik kapasitemizden 1,1 küresel hektar daha fazla olduğunu, var olan biyolojik kapasitemizi aştığımızı göstermektedir. Türkiye'nin ekolojik ayak izine baktığımızda; kişi başına ekolojik ayak izimizin 3,3 küresel hektar, biyolojik kapasitemizin 1,52 küresel hektar olduğunu, ekolojik ayak izi durumumuzun -1,81 küresel hektar olduğunu görmekteyiz. (2) Bu durum ülkemizin doğasını ciddi biçimde tahrip ettiğimizi, doğal varlıklarımızı aşırı tükettiğimizi göstermektedir.

Sağlıklı işleyen ekosistemler toplumların sağlıklı olması için gerekli olup; temiz hava, tatlı su, ilaç ve gıda güvenliği sağlarlar. Ayrıca sağlıklı ekosistemler hastalıkları sınırlar ve iklimi dengeler. Ancak Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ortaklaşa yayımlanan bir durum

raporuna göre, biyolojik çeşitlilik kaybı daha önce görülmemiş oranlarda artmakta ve dünya çapında insan sağlığını etkilemektedir. (3)

Biyolojik çeşitlilik kaybının ardında, insanların dünyayı giderek daha fazla işgal etmesi ve işgal ettikleri alanları kendi yaşam biçimlerine uydurmaya çalışması (kentleşme, endüstriyel tarım ve hayvancılık, madencilik faaliyetleri vb.), bunu yaparken de ekosistemleri tahrip etmesi yatmaktadır. Teknolojinin gelişimine bağlı olarak da dünyanın farklı coğrafyalarında, hatta günümüzde Kutup bölgelerinde bile ekolojik yıkımlar artarak devam etmektedir.

Çevre üzerindeki insan baskısı, mekânsal ve zaman açısından değişimler göstermekle beraber, ekonominin yoğun katkısıyla gezegenin biyolojik çeşitliliği değişmektedir. Karasal çevre üzerinde insan ayak izinin kümülatif ve standartlaştırılmış bir ölçüsünü oluşturmak için, 1993 yılından 2009'a kadar 1km²'lik alanda altyapı, arazi örtüsü, doğal alanlara insan erişimi gibi veriler kullanılarak değerlendirme yapıldığında; insan nüfusu %23 artar ve dünya ekonomisi %153 büyürken, insan ekolojik ayak izinin %9 arttığı görülmektedir. Yine de, gezegenin kara yüzeyinin %75'i ölçülebilir insan baskısı yaşamakta, dahası baskılar aşırı derecede yoğun, yaygın ve hızlı biçimde yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip alanlarda yoğunlaşmaktadır. (4)

Şekil 1'de kapitalist düzenin neden olduğu ekolojik yıkımların, çatışmaların ve savaşların sonucunda karasal alanlarda, denizlerde, tatlı su alanlarında ortaya çıkan değişimler ve bu değişimin canlı türleri üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Şekilde de görüldüğü gibi doğal ekosistemlerdeki bozulmanın düzeyinin %47'ye ulaştığı, türlerin en az %25'inin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gözlenmektedir.

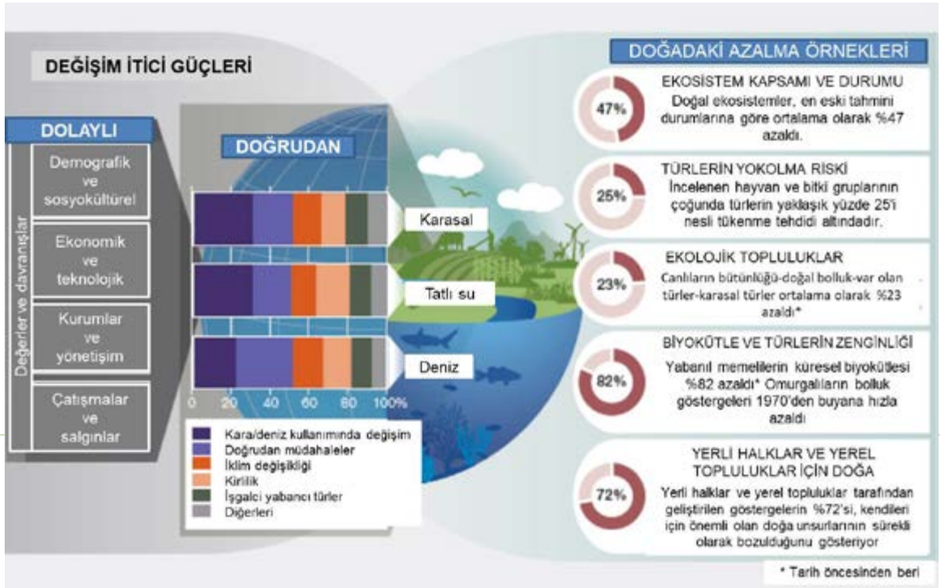

Şekil 1: *Doğada Doğrudan ve Dolaylı Değişim İtici Güçlerinin Neden Olduğu Biyoçeşitlilik Kayıpları ve Doğadaki Küresel Azalma Örnekleri (5)*

ORMANSIZLAŞTIRMA

Bilindiği gibi ormanlar önemli karbondioksit yutakları olup fotosentez sürecinde atmosferik karbondioksitin kontrol altında tutulmasını sağlarlar.

Orman ağaçlarının küresel kapsamı ve dağılımı konusunda yapılan haritalama çalışmaları küresel ağaç sayısının yaklaşık 3,04 trilyon olduğunu ortaya koymaktadır ki bu, önceki tahminlerden daha üst bir seviyedir. Bu ağaçların yaklaşık 1,30 trilyonu tropikal ve subtropikal ormanlarda, 0,74 trilyonu kuzey bölgelerde ve 0,66 trilyonu ılıman bölgelerde bulunmaktadır. Ağaç yoğunluğunda biyom düzeyindeki değişimler, iklim ve topografyanın daha küçük ölçeklerde yerel ağaç yoğunluklarını kontrol etmedeki önemini ve ayrıca dünyanın çoğu yerinde insanların yıkıcı etkisini göstermektedir. Öngörülen ağaç yoğunluklarına dayanarak, her yıl 15 milyardan fazla ağacın kesildiğini ve insan uygarlığının başlangıcından bu yana küresel ağaç sayısının yaklaşık %46 oranında azaldığı tahmin edilmektedir. (6)

Ormansızlaşmanın ve orman bozulmasının azaltılması, önemli bir sera gazı olan karbondioksiti tahmini olarak yılda 0,4–5,8 gigaton. düzeyinde düşürür. Orman ekosistemleri, küresel biyolojik çeşitliliğin büyük bir bölümünü barındırır, biyojeokimyasal döngülere büyük ölçüde katkıda bulunur ve su kalitesi kontrolü, kereste stokları ve karbon tutumu dahil olmak üzere sayısız ekosistem hizmeti sağlar. Sürdürülebilir orman yönetimi, topluluklar için uzun vadeli geçim kaynakları sağlayarak, ormanın (ekim veya yerleşim yeri gibi) amaç dışı kullanımlara açılma olasılığını düşürür. Kereste, lif, biyokütle, kereste dışı kaynaklar ve diğer ekosistem işlevlerini ve hizmetlerini sağlamayı amaçlayan sürdürülebilir orman yönetimi, sera gazı emisyonlarını azaltabilir ve adaptasyona katkıda bulunabilir. (6, 7)

Dünyanın akciğerleri olarak nitelenen yağmur ormanları bağlamında ormansızlaştırma sürecine bakıldığında Latin Amerika'da orman kaybının %71'inin nedeni endüstriyel hayvancılık, %50-91'inin nedeni ise yasadışı ve kayıt dışı kereste ticaretidir. (8)

Ormansızlaştırmanın en hızlı yaşandığı Endonezya'da ormanların yok edilmesinden köylüler sorumlu tutulsa da, palmiye yağı üretimi nedeniyle yok edilen ormanların %90'ı, daha büyük ulusötesi gıda şirketlerine satış yapan, büyük özel işletmeler eliyle yok edilmektedir. Bu yıkım nedeniyle tropik ormanlardaki ağaçların yaşam süresinin %33 azaldığı ortaya konmuştur. (8)

KÜRESEL İKLİM KRİZİNİN BULAŞICI HASTALIK DÖNGÜLERİNE ETKİSİ

Şekil 2'de görüldüğü gibi iklim krizinin yol açtığı sıcaklık artışı, yağışlardaki düzensizlikler, deniz seviyesinin giderek yükselmesi, ormanların hem insanlar tarafından yok edilmesi hem de iklim krizinin neden olduğu yangınlar sonucu yok oluşu ve güneş ışınlarının etkisiyle insanlarda sağlık sorunlarına yol açabilen virüs, bakteri, mantar gibi canlılarda ortaya çıkan değişimler sonucu enfeksiyon hastalıklarının görülme sıklığında artış beklenmektedir. Bu artış kimi zaman salgınlara kimi zaman da içinde bulunduğumuz dönemin en önemli sağlık sorunu Covid-19 örneğinde olduğu gibi pandemilere neden olmaktadır.

Şekil 2: *İklim Krizi ile Enfeksiyon Hastalıklarındaki Artış Arasındaki İlişki*

Enfeksiyon hastalıklarının doğrudan ve dolaylı bulaşma biçimleri Şekil 3'te görülmektedir. Hastalıkların bir bölümü insandan insana veya hayvandan hayvana doğrudan bulaşırken, bazı hayvan hastalıkları insanlara da bulaşabilmektedir (zoonozlar). Bazı hastalıkların ise insandan insana veya hayvandan hayvana bulaşabilmesi için vektör adı verilen, hasta canlıdan sağlam canlıya hastalık etkenlerini taşıyan sivrisinek, karasinek gibi aracı canlılara gereksinim vardır. Buradaki önemli nokta ise bu döngüler içinde bazı virüslerin hayvanlarda görüldüğü ve insanlar için normalde sağlık sorunu oluşturmadığı halde zaman içinde ekolojik yıkımlar ve küresel iklim krizi gibi nedenlerle artan temas sıklığı yüzünden, kimi zaman doğrudan kimi zaman aracı canlılarla kimi zaman da Covid-19 örneğinde olduğu gibi mutasyon geçirerek insanlara bulaşabilmektedir.

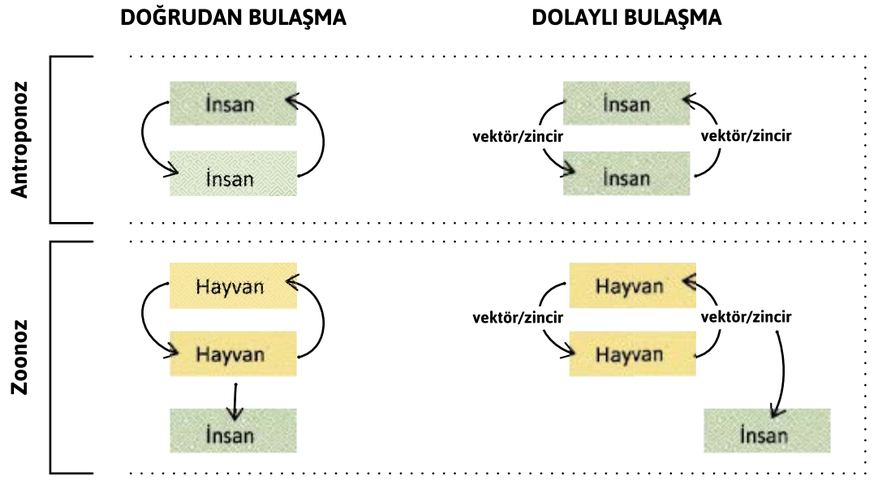

Şekil 3: *Enfeksiyon Hastalıklarında Dört Farklı Bulaşma Zinciri Tipi (9)*

Yapılan bir çalışmaya göre yarasalar büyük ölçekli salgınlara neden olan koronavirüs grubundan SARS-CoV-1 ve SARS-CoV-2 virüslerinin olası zoonotik kökenidir. Bir bölgede bulunan koronavirüslerin sayısı, yerel yarasa türlerinin zenginliği ve bu türlerin coğrafi dağılımını etkileyen iklim değişikliği ile yakından ilişkilidir. Çin'in güneyindeki Yunnan eyaleti ve komşu bölgede yer alan Myanmar ve Laos, küresel iklim değişikliğine bağlı yarasa zenginliğinde artışın sıcak noktasını oluşturmaktadır. Bu durum, bölgede yarasa kaynaklı 100 farklı koronavirüs türünün gelişimi ve aktarılmasında kilit rol oynamış olabilir.(10)

Şekil 4'te Dengue ateşi, Zika virüsü, Chikunyunga ve Sarı ateş (Yellow fever) hastalıklarının yayılmasına aracılık eden Aedes aegypty cinsi sivrisineğin dünyada bölgelere göre dağılımının bugünkü (2020) durumu ve iklim krizi sorunu çözülmediği taktirde 2080 yılında ulaşması öngörülen durum yer almaktadır. Şekilden de anlaşılacağı gibi küresel iklim krizinde ortalama sıcaklık artışına koşut olarak Aedes aegypty cinsi sivrisineğin küresel dağılımında ve hastalık bulaştırabileceği ay sayısında, doğal olarak da bulaştırabileceği hastalıkların yayılımında artış olacaktır. (11) Buradan da iklim krizinin, vektörlerle bulaşan hastalıkların görülme süresinin artmasında ve yayılım alanlarının genişlemesinde etkili olacağı anlaşılmaktadır.

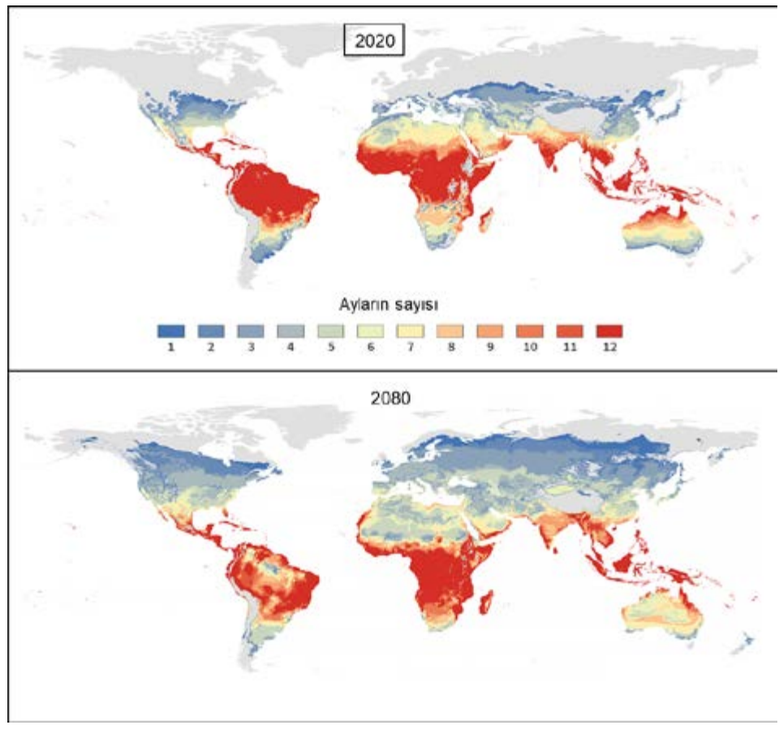

Şekil 4: *Aedes aegypty Cinsi Sivrisineğin Dünyada Aylara Göre Dağılımı (2020 Yılındaki Durum ve Sıcaklık Artışı Engellenmediği Koşullarda 2080 Yılı Öngörüleri) (11)*

DAHA BÜYÜK BİR ETKİYLE DAHA HIZLI VE DAHA UZAĞA

21. yüzyıldaki salgınlar hiç olmadığı kadar uzağa ve daha hızlı yayılıyor. Daha önce yerelde görülen salgınlar artık çok hızlı bir şekilde, aslında sadece kıtalararası bir uçağın uçabileceği kadar hızla, küresel hale gelebilir. Böylece dünyanın bir tarafından diğer tarafına uçan bir birey saatler içinde ve hatta semptomlar göstermeden önce yeni bir hastalığı başkalarına bulaştırabilir. Ve böylece hastalık etkeni, kökeninden çok uzakta yeni bir yayılım alanı bulmuş olur. Örneğin, 2009 grip salgını dokuz haftadan kısa bir süre içinde tüm kıtalara ulaşmıştı.(12)

Salgınların toplumsal ve uluslararası hareketlilik nedeniyle hızla yayılabildiği Covid-19 örneğinde (Şekil 5) olduğu gibi görülebilmektedir. Covid-19 olgularının ilk bildiriminin Aralık 2019'da yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda 19 Mart 2020'ye kadar geçen üç aylık bir dönemde tüm dünya ülkelerine yayılması durumun vahametini göstermektedir.

Şekil 5: *Covid-19 Mart 2020'ye Kadar Erken Dönem Hareket (Seyahat) Güzergâhları (13)*

SONUÇ:

Salgınlar toplumsal açıdan derin izler bırakan ve eşitsizliklere yol açan önemli sağlık sorunlarıdır. Eldeki bilimsel veriler ışığında salgınlarla ekolojik yıkımların ve iklim krizinin doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Salgınlara karşı hazırlıklı olmak için riskleri önceden belirleyecek çok disiplinli araştırmalara ve risk analizine ihtiyaç vardır. Covid-19 pandemisi hem ülkemizin hem de dünyanın pandemilere yeterince hazırlıklı olmadığını göstermiştir.

ÖNERİLER:

1. Ekolojik dengelerin bozulmasına neden olacak girişimlerden titizlikle kaçınılması,

2. İklim krizini önlemek ve küresel ortalama sıcaklık artışını 1,5°C ile sınırlayabilmek için Paris Sözleşmesi'ne uyulması,

3. Türkiye'nin Paris İklim Sözleşmesi'ni acilen imzalaması, konuya yönelik etkin politikaların geliştirilmesi ve yatırımların yapılması,

4. Tek sağlık yaklaşımının benimsenmesi,

5. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele edebilmek için etkin izleme (aktif, pasif sürveyans) ve kayıt sistemlerinin oluşturulması (var olanların güçlendirilmesi),

6. Salgın oluşturma riski bulunan patojenlerin (ilgili tüm disiplinlerin katılacağı) araştırmalarla önceden belirlenmesi ve gerekli uyarı sistemlerinin kurgulanması,

7. Salgınlarla mücadele için uluslararası ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi.

KAYNAKLAR

1. *https://www.healtheuropa.eu/priority-diseases-list-updated/84290/* (6.2.2021 tarihinde erişildi).

2. World Population Review (2021). Ecological Footprint by Country 2021. *https://worldpopulationreview.com/country-rankings/ecological-footprint-by-country* (17.2.2021 tarihinde erişildi).

3. WHO (2015). Biodiversity and Health. *https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/biodiversity-and-health* (6.1.2021 tarihinde erişildi).

4. Venter, O. ve Diğ. (2016). Sixteen years of change in the global terrestrial human footprint and implications for biodiversity conservation. Nature Communications, 7:12558 | DOI: 10.1038/ncomms12558 |*www.nature.com/naturecommunications*

5. The Global Assessment Report On Biodiversity And Ecosystem Services, Copyright © 2019, Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES), ISBN No: 978-3-947851-13-3

6. Crowther, T.W. ve Diğ. (2015). Mapping tree density at a global scale. Nature 525, 201–205 (2015); doi:10.1038/nature14967.

7. IPCC (2019). Shukla, P.R., Skea, J., Calvo Buendia, E. ve Diğ. (Ed.) Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems.

8. ETC Group (2017). Bizi Kim Doyuracak. *https://www.bugday.org/blog/bizi-kim-doyuracak/* (5.1.2020 tarihinde erişildi).

9. Climate change and infectious diseases J. A.

Patz, A. K. Githeko, J. P. McCarty, S. Hussein, U. Confalonieri, N. de Wet. *https://www.who.int/globalchange/publications/climatechangechap6.pdf* (10.2.2021 tarihinde erişildi).

10. Beyer, R. M., Manica, A., ve Mora, C. (2021). Shifts in global bat diversity suggest a possible role of climate change in the emergence of SARS-CoV-1 and SARS-CoV-2. Science of The Total Environment, 145413. *https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.145413.*

11. How does climate change affect disease? *https://earth.stanford.edu/news/how-does-climate-change-affect-disease#gs.sz6fx7* (10.2.2021 tarihinde erişildi).

12. WHO (2018). Managing Epidemics. *https://www.who.int/emergencies/diseases/managing-epidemics-interactive.pdf?ua* (6.1.2021 tarihinde erişildi).

13. Prince, J., Simon, D. (2021). Travelers From Italy May Have Driven First US COVID-19 Wave More Than Those From China. *https://theconversation.com/travelers-coming-from-italy-may-have-driven-first-us-covid-19-wave-more-than-those-from-china-study-suggests-153843* (5.2.2021 tarihinde erişildi).

ALİ OSMAN KARABABA

1979-2017 yılları arasında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda akademisyen olarak çalışmış ve Şubat 2017'de emekli olmuştur. Halk Sağlığı uzmanı olarak görev yaptığı süreçte özellikle çevre sağlığı alanında kendisini geliştirmiştir. Akademik kimliği yanında aynı zamanda Ege Çevre ve Kültür Platformu içinde eylemci olarak da çevre mücadelesinde yer almıştır. Ülkenin birçok yöresinde yürütülen ekoloji mücadelelerine de bilimsel raporlarıyla katkıda bulunmuştur.

KRİZE VERİLEN ÜÇ TEPKİ

YAZAR:

JEAN DE MUNCK

Pandemiye yönelik geliştirilen farklı yaklaşımlar, farklı sistemlerin güçlü yanlarını da ortaya koymakta. Amerika Birleşik Devletleri'nde, sağ kanat popülistler, virüsün uzun ömürlülüğüne dair hüsnükuruntuları besleyerek ortak erki artırmak adına fırsatçı adımlar attılar ve bu yaklaşımın bedelini sandıkta ödediler. Başka yerlerde otoriter rejimler, virüsü kontrol altına alabilme yetileri olduğunu gösterdiler; fakat özgürlüğe nasıl bir bedel ödeterek yaptılar bunu? Avrupa refah devleti ise bu yaklaşımlardan farklı bir alternatif ortaya koyuyor; kolektif olanla bireysel olanı dengeleyerek koruma sağlama. Yıllarca süren kemer sıkma politikaları tarafından altı oyulmuş ve mevcut kriz tarafından ciddi şekilde sınanmış olsa da, adil ve yeşil bir gelecek için anahtar kurum olmaya devam ediyor.

Salgını nasıl yönetebiliriz? Sonrasında ne olacak? Bazıları, korona virüs krizinin kendiliğinden, başıboş küreselleşmenin neden olduğu çıkmazlara ilişkin daha büyük bir farkındalığa yol açacağına inanıyor. Bu kişiler, kriz biterken kuralsızlaştırılmış kapitalizmin de bir çırpıda sonunun geleceğini hayal ediyor.

Bu tarz bir iyimserlik sorgulanmalı. Kapitalizmin sonu ufukta görünmüyor. Zira ne yazık ki, otoriter ve popülist siyasi eğilimler korona virüse karşı bağışık. Bu krize içkin tek bir otomatik ve rasyonel siyasi sonuç yok. Demokrasiler, yalnızca sağlık kriziyle değil onu izleyen ekonomik krizle de ciddi biçimde sınanacak.

Krizler söz konusu olduğunda, Avrupa geniş bir tecrübeye sahip. 1945 sonrasında Avrupa, devletle kapitalizm arasında pratik bir sinerji kurarak karşılık verdi. Cesurca yeniden inşa edilmiş bu refah devleti yapısı, güncel krize yönelik de eşsiz bir yanıt verebilir. İktisatçı Éloi Laurent, "bu krizin başlangıcından öğrenebileceğimiz en faydalı ders, aynı zamanda en evrensel olanı: refah devleti, 21. yüzyılın stratejik kurumudur" derken haklı [Daha fazlası için Éloi Laurent ile röportajımıza bakabilirsiniz]. Fakat iki baskın model bugün refah devleti modeline meydan okuyor: otoriter devlet kapitalist modeli ve sağcı popülist model.

OTORİTER DEVLET KAPİTALİZMİ

Otoriter devlet kapitalizmi, otoriter ve merkeziyetçi bir yönetim biçimini vahşi kapitalizm ile birleştirir. Çin ve Rusya, bu modelin en bariz örnekleridir.

Krize verdikleri tepkilerle bu ülkeler, muhalif sesleri susturarak ve otoriter önlemler dayatarak kamusal alan üzerindeki kontrolü artırıyorlar. Kriz, özellikle yüz tanıma olmak üzere son derece müdahaleci elektronik gözetim sistemlerini genişletmelerini ve kusursuz hâle getirmelerini mümkün kıldı. Devlet aygıtı merkezidir, bürokratiktir ve sadık bir ordu tarafından desteklenir. Bu devletler, demokrasilerin aksine, korona virüse karşı doğaçlama "olağanüstü hâl" ilan etmek zorunda değiller; çünkü bu onların her zamanki yönetim biçimi. Çin örneğinin gösterdiği gibi, sağlık krizini sert yollarla yönetmek, rejim propagandası üretmek için de özellikle elverişli.

Sivil toplum üzerinde kurulan doğrudan kontrol, 20. yüzyılın totaliter rejimlerinden kalan bir miras. İdeolojik devlet aygıtı, vatandaşları kaderlerine sessizce razı olmaya zorlar ve düzen ve üretkenlik gereklilikleri çerçevesinde gündelik yaşamı kontrol eder. Devlet kapitalizmi, özellikle de sağlık krizinin açtığı nişlerde (örneğin, maskeler ve ilaçlar) pazar paylarını ele geçirmek için büyük çaba sarf eder. Bu tür rejimler, Batılılarla kendi oyunlarında, yani sermaye biriktirmede rekabet ederek; küresel kurumlar üzerindeki nüfuzlarını genişletmenin bir aracı olarak yaklaşan ekonomik krizden yararlanmaya niyetlenirler.

SAĞ KANAT POPÜLİZMİ

Sağ kanat popülizmi 2008'den sonra ortaya çıktı ve 2016'da Amerika Birleşik Devletleri'nde Donald Trump'ın ve 2018'de ise Brezilya'da Jair Bolsonaro'nun seçim zaferinden bu yana yerleşti.

Sağ popülizmde, devletle kapitalizm arasındaki ilişki, devletin rolünün yeniden onaylanmasıyla tekrardan inşa edilir (ki bu, modeli neoliberalizmden ayıran yönüdür). Devlet şeklen demokratik kalır; fakat sert ve otoriter bir tutum sergiler. İktidar bloğu, bir bakıma sürekli günah keçileri ilan ederek, kamusal medya alanını saldırganca ele geçirir. Seçimleri, iç ve dış düşmanlara karşı egemenliği savunmaya odaklanan programlar çerçevesinde halk referandumlarına dönüştürür.

Bununla birlikte, otoriter devlet kapitalizminin aksine bu tür bir hükümet sivil toplumu doğrudan kontrol etmeye çalışmaz. Herşeye yeten bir yönetim kurmaz; tersine, hükümetin kamu hizmetleri konusundaki uzmanlığını ve eylem kapasitesini yok eder. Bunun yerine, toplumun tüm kontrolünü şirketlerin almasını sağlar. Böylece, bu otokratik eğilimli devlet, paradoks gibi gözükse de, ekonomik, sağlık, eğitim, sosyal ve çevresel kuralsızlaştırmayı (deregulation) büyük ölçekte destekler. Özel sektör liderlerini kontrol etmeye ve değiştirmeye değil, daha ziyade onları teşvik etmeye ve toplumun her düzeyinde serbestçe faaliyet göstermelerine izin vermeye çalışır.

Otoriter devlet kapitalizmi gibi, sağ popülizm de korona virüs krizi sırasında gelişip genişlemeyi başardı. Devlet, tamamen sıkı sınır ve kamu güvenliğinin polis tarafından yönetilmesi politikalarına girişti. Kriz, göçmenleri ve onlarla gelen virüsü sözde durduran "duvarın" yeniden reklamını yapmak için mükemmel fırsatı sundu devlete. Hükümet, uzmanları ve entelektüelleri sistematik biçimde kötüleyerek medyayı saldırgan ve kaos yaratan konuşmalarla doldurdu. Bu arada pandemi, işletmeler için insafsız olduğu düşünülen (istihdam, çevresel düzenlemeler, vergi) düzenlemeleri ortadan kaldırmak için fırsat sağladı.

Dolayısıyla, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Katrina (2005) ve Harvey (2017) kasırgalarından sonra gözlemlenen türden politikaları görmekteyiz. Naomi Klein buna "şok doktrini" diyor: afetleri kapitalizmi güçlendirmek için fırsatlarına dönüştürmek. Örneğin, ABD'de Mart 2020'de geçen "korona teşvik yasası" ulusal olarak yönetilen yeni bir sağlık hizmeti ve önleme programı başlatmayı amaçlamıyor. Son derece işletme dostu olan bu yasa, Amerikalı işçiler ve sosyal güvenlik (geriye ne kaldıysa) için yıkıcı nitelikte. Ve yine Mart 2020'de Beyaz Saray, ülkedeki tüm çevresel düzenlemeleri belirsiz bir süre için askıya aldı. Normal koşulların izin vermeyeceği türden serbest piyasacı çözümleri dayatmak için krizden faydalandı.

BATI AVRUPA'NIN TEPKİSİ: KARMA BİR MODEL Mİ?

Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'si otoriter devlet kapitalizmiyle sağ popülizmin ilginç bir karışımını temsil ediyor. Erdoğan, onu otoriter devlet kapitalizmine yönelten totaliter bir devlet aygıtı miras aldı; fakat açık şekilde sağ popülizm yönünde giden bir siyasi tarzı benimsedi. Bu arada Avrupa'da, bahsi geçen ikinci model Polonyalı, Macar ve İngiliz elitlerini baştan çıkarmanın yanı sıra Belçika'nın Flaman Bölgesindeki, Fransa'daki ve İtalya'daki aşırı sağ partileri de cezbediyor.

> MODERN DEVLET, BELİRLİ BİR BÖLGE İÇERİSİNDE SİSTEMİK BİR KORUMA MEKANİZMASIDIR. BU EGEMENLİK HİÇBİR ZAMAN TAM OLARAK ELDE EDİLEMEZ, YALNIZCA [...] İDEAL BİR DÜZENLEYİCİDİR.

Hem otoriter devlet kapitalizminin hem de sağ kanat popülizminin mevcudiyetleri, neoliberalizmin 1990'dan 2016'ya dek yapmaya çalıştığı gibi devleti küçültmeye devam etmenin artık mümkün olmadığı gerçeğini doğruluyor. Her iki model de kapitalizmden uzaklaşmak için değil, onu kurtarmak için devletin gücüne yeniden yatırım yapıyor. Bu ise temel özgürlükler, toplumsal adalet ve kamusal müzakere pahasına oluyor. Halbuki üçüncü bir model mevcut. Refah devleti, Avrupa'da, sanayileşmeden kaynaklanan büyük toplumsal krizden doğdu ve felaketle sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurumsallaştı. Bu model, yukarıda özetlenen irrasyonel formüllerin rasyonel özünü korumaya çalışır. Refah devleti, otoriter devlet modelinden, sivil topluma nüfuz edecek güce sahip, kuvvetli (ancak meşru) bir devlet müdahalesinin işlevsizliğe ve krizlere verilecek en etkili yanıt olduğu fikrini alıp kullanır. Hukukun üstünlüğünün benimsenmesiyle bunu hafifletir. Müdahaleci bir devlet illaki demokrasi karşıtı değildir; aksine, birtakım koşullar altında bireysel özgürlükler için bu lehte olabilir. Aynı zamanda, sağ popülizm gibi, refah devleti de piyasanın etkin bir koordinasyon biçimi olabileceğini savunur; ama özel şirketlerin kurduğu diktatörlüğe ve kitlesel eşitsizliğe yol açan, genelleştirilmiş bir yaşamın metalaştırılması fikrini reddeder. Ayrıca, birilerini günah keçisi ilan etme, dışlama ve kamusal tartışmaları sürekli olarak manipüle etme politikalarına da karşıdır.

Avrupa hükümetlerinden bu üçüncü modeli derhal yeniden canlandırmalarını bekleme hakkına sahibiz. Ne yazık ki, bu sağduyuyu göstermiyorlar. Fikirsel olarak neoliberal ideolojiye bağlı kalmayı sürdürüyorlar. Son yıllarda, "sosyal maliyet" diye adlandırmayı öğrendikleri şeylerde (eğitime veya sağlığa "yatırım"lar yerine) çok daha sert kesintiler uygulamaktalar. Halkın gerçek sosyal ihtiyaçlarına kör kalan bir bütçe tasarrufu uyguladılar, devletin vergi tabanını kasten düşürdüler ve üstüne üstlük, kendi yatırım ve düzenleme kapasitelerini sınırlayan (Kanada ile yapılan Kapsamlı Ekonomik ve Ticari Anlaşması CETA gibi) uluslararası anlaşmalar lehine heyecanla oy verdiler.

REFAH DEVLETİNİN İLKELERİ

Şayet korona virüs krizi, bizi kapitalizmi yönetmede uygulanabilecek bu alternatif modelin temellerine geri götürürse siyasi açıdan yararlı olacak.

Refah devleti, küçük bir dozda cömertlik gösteren liberal bir devlet değildir. Liberalizm toplumda yalnızca, ilişkileri sözleşmelerle yönetilen bir grup birey görür. Böyle bir görüş, Eski Rejimin[1] kurduğu bütüncül ve hiyerarşik alanda, her bireye bir konum ve bir statü tahsis eden, inkâr edilemez derecede özgürleştirici bir güç taşımıştı. Fakat bu, sanayi toplumlarına rehberlik etmede ve onları yönetmede yetersiz bir vizyondur. Yine de 19. ve 20. yüzyıllarda sosyal bilimlerin ortaya koyduklarıyla düzeltilebilir. Bunu oldukça basit bir fikirle özetlemek mümkün: karşılıklı bağlılık bireyleri birbirine bağlar.

Sistemler hâlinde örgütlenmiş olan bu karşılıklı bağımlılıklar, bireysel iradelerimizle ve hatta bireyler arası sözleşmelerle dahi düzenlenemeyecek derecede özerk bir gerçeklik seviyesi oluşturur.

Toplumsal olana yönelik bu sistemik yaklaşımın öneminin kanıtlandığı bir alan varsa o da halk sağlığıdır. Şu anda deneyimlemekte olduğumuz gibi bir pandemi, sağlığın tamamen özelleştirilemeyeceğini göstermekte. Sağlık elbette her bir kişiye özgü bireysel bir boyut taşır: bir kişinin taşıdığı risk diğerinden farklı. Fakat sağlık aynı zamanda, ister yerel ister geniş tabanlı olsun, toplumsal bir boyuta da sahip: kişisel sağlığım etrafımdakilerin hijyenine bağlı. Arasıra da olsa fiziksel temas kurduğum her bir kişiye bağlı. Virüs yüzeyler aracılığıyla yayılıp çoğalabileceğinden; sağlığımız, bizi birbirimize bağlayan fiziksel altyapıya ve aramızda dolaşan suyun, havanın ve gıdanın kalitesine de bağlı. Bireysel davranışların basit toplamını gözden kaçıran karşılıklı bağımlılıklar, işte bu gerçekliğe dayanır. Bu, sosyologların, yapıları ve işlevleri bireysel davranışa indirgenemeyen, "sistem" adını verdikleri şeydir (bu, bireyin davranışının önemsiz olduğu anlamına gelmese de).

> REFAH DEVLETİ, [...] KUVVETLİ (ANCAK MEŞRU) BİR DEVLET MÜDAHALESİNİN İŞLEVSİZLİĞE VE KRİZLERE VERİLECEK EN ETKİLİ YANIT OLDUĞU FİKRİNİ ALIP KULLANIR.

Korona virüsün bize hatırlattığı bu karşılıklı bağımlılıklar, gerekli değişiklikler yapılarak (mutatis mutandis), iş kazaları, işsizlik riski, finansal sistemler, küresel göç ve iklim değişikliği için de geçerli. Toplumsal gerçekliğin bu boyutu, siyaset felsefesi içinde kolaylıkla görünür değildi. Ancak, sürekli olarak yeni birbirine bağlı, maddi ve sosyal sistemler üreten sanayileşme ile göze çarpar hale geldi. Bu sistemler ortaya çıkar veya düşüşe geçer, değişir veya evrilir ve öngörülemezlerdir. Bunlar sadece doğa bilimleri ve sosyal bilimler tarafından tanımlanabilir ve anlaşılabilirler; siyaset felsefesi bunu yapamaz, çünkü onun akıl yürütme biçimi, çok önemli fakat toplumu yönetmekte yetersiz kalan normatif kavramlara dayanır.

Aydınlanma'dan bu yana modern demokrasiler, bireysel özgürlüğü ve toplumsal eşitliği genişleten akılcı veya en azından akla yatkın bir toplum inşa etmeye yöneldiler. Yeni sistemik toplumsal teori bundan kopmasa da devlete temel bir rol verir. Kolektif iradenin ifadesi ve aracı olarak devlet, diğer sistemleri olabildiğince düzenleme sorumluluğu taşıyan bir sistemdir. Bunu etkin şekilde yapmak için devletin üç özelliğe sahip olması gerekir: egemen, demokratik ve müdahaleci olmalıdır.

SAĞLIK EGEMENLİĞİ

İlk olarak, mevcut pandemi, pandemiyi durdurmak ve yardım dağıtmak için gerekli olan insan etkileşimlerinin "mekânsal" kontrolünün hayati önem taşıdığını göstermektedir. Modern devlet, belirli bir bölge içerisinde sistemik olarak koruma sağlama mekanizmasıdır. Bu egemenlik hiçbir zaman tam olarak elde edilmez, sadece önceden fark edilmemiş karşılıklı bağımlılıkların sürekli meydan okuduğu ideal bir düzenleyicidir.

Yaşadığımız kriz yeni bir kavram gerektiriyor: sağlık egemenliği. Sağlık alanında bu, çiftçilerin oluşturduğu küresel adalet hareketinin talep ettiği "gıda egemenliği" kavramının doğrudan muadili olacaktır. Gerçekten de, Avrupalıların Çin'den koruyucu maske ithal etmeleri veya Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilen ilaçlara bel bağlamaları saçmalık. Devlet, temel halk sağlığına dair ekipmanların üretimini yerelleştirmek için çabalamalı. Düzensiz dünya piyasası, üretim kapasitelerini, karşılaştırmalı üstünlük ile sınırlı olan uzmanlaşma yasasına göre yaymaktadır. Bu nedenle, hiçbir topluluk hayatta kalmak için serbest ticarete güvenemez.

> SAĞLIK EGEMENLİĞİ, DEVLETİN, DÜNYA ÇAPINDA HERKESİN SAĞLIĞI İÇİN EN BAŞLICA EKİPMANI ÜRETİLEBİLECEĞİ VE DAĞITILABİLECEĞİ BİR ULUSAŞIRI ÇERÇEVEYE DAHİL OLMASINI GEREKTİRİR.

Bununla birlikte, hastalık ve sağlık açısından yeni karşılıklı bağımlılıkların ortaya çıktığı da açık. Bunlar gıdanın, insanların ve ekipmanların dolaşımından kaynaklanır. Bu sistemler sınır tanımaz. Tıbbi sorunların nedenleri ülkelerin hem dışında hem de içinde yatar. Dünyanın dört bir yanında yeni ilaçlar icat edilir; ürünlerin değiş-tokuş edilmesi gerekir. Sağlık egemenliğini, sağlıkta kendi kendine yeterlilik olarak yorumlamamız yanlış olur. Sağlık egemenliği, devletin, dünya çapında herkesin sağlığı için en başlıca ekipmanı üretilebileceği ve dağıtılabileceği bir ulusaşırı çerçeveye dahil olmasını gerektirir. Dolayısıyla egemenliğin dar görüşlü bir milliyetçilikle veya dogmatik korumacılıkla hiçbir ilgisi yoktur. Ulusaşırı kurumların iş birliği yapması, yerelde temel bir altyapı olması kadar elzemdir.

DEMOKRASİ: VERİMLİLİK İÇİN BİR KOŞUL

Bir "Leviathan devletinin" yeniden tesis edilmesi, güvenliği garanti etmek için özgürlüğü yok eder. Bu nedenle, etkin bir refah devleti için ikinci koşul, açık, uyanık ve müzakereci bir kamusal alandır.

Mevcut pandemi bu ihtiyaca dair çarpıcı kanıtlar sağlıyor: kolektif verimliliğe yönelik en büyük tehditler, bilginin gizlenmesi (Çin, pandeminin ilk günlerinde hastalık oranlarını sakladığından

1 Makaledeki orijinal hali: Ancien Régime. Bu kavram Türkçe literatürde hem Eski Rejim çevirisiyle hem de original haliyle kullanılmaktadır. 1789 Fransız Devrimi öncesinde Fransa'da geçerli olan eski rejime verilen addır. Ayrıca eski veya modası geçmiş rejim anlamında da kullanılabilmektedir. (ç. n.)

şüphelenilen birkaç ülke arasında yer alıyor) ve tartışma eksikliğidir. Amartya Sen, bunu açlık durumunda gösterdi. Devlet, izlenen politikaların müzakere edilmesinin sürekliliğini sağlamak adına bilginin tamamen ve serbestçe akışını garanti etmelidir. Belirsizlik ve karmaşayla, ancak açık müzakere yoluyla mücadele edilebilir. Toplumun belirli üyelerini susturmak, kamusal alanı olduğu kadar, sağlık problemlerinin büyüklüğünü ve çok boyutluluğunu ele almak için gereken seçenekleri de kısıtlar. Açık tartışma, aynı zamanda vatandaşlardan hükümetin belirlediği bağlayıcı önlemleri uygulamaları beklendiğinde de elzemdir. Bu tür önlemlerin amacını tartışma imkânından yoksun bırakılmış vatandaşlar şüphe ve kayıtsızlıkla tepki verir. Bu nedenle, önlemler başarısızlığa uğrar ve devlet de kafa karıştırıcı keyfiliğinden dolayı meşruiyetini yitirir.

ILIMLI SOSYALİZM

Demokrasiyi inşa etmek, yalnızca özgür bir kamusal alan inşa etmekle ilgili değildir. Aynı zamanda eşit şartlar sağlamakla da ilgilidir. Yeterli bir altyapı olmadığında, "yaşam hakkı" ve "sağlık hakkı" boş sözlere dönüşür. Piyasa altyapıyı kısmen tedarik edebilir; fakat ne yazık ki bunu ancak eşitlik pahasına ve olumsuz etkilerle. Nitekim, serbest piyasa sağlık hizmetlerinin, felsefeci Ivan Illich'in de vurguladığı üzere, "iyatrojenik[2]" olabileceğini, iyileştirmekten ziyade zarar verebileceğini biliyoruz. Bunun beraberinde gelen eşitsizliklerin ne kadar korkunç olduğunu biliyoruz. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin üretimi ve dağıtımı olmak üzere ikili bir misyon taşıyan devlet, düzeltici önlemler almalıdır. Devlet, arz tarafında ekonomiyi sağlık ürünleri ve hizmetleri üretecek şekilde yönlendirmeli; talep tarafında da ürün ve hizmetleri adalet ilkesi gereğince herkes için erişilebilir kılmalıdır.

> DEMOKRASİYİ İNŞA ETMEK, YALNIZCA ÖZGÜR BİR KAMUSAL ALAN İNŞA ETMEKLE İLGİLİ DEĞİLDİR. AYNI ZAMANDA EŞİT ŞARTLAR SAĞLAMAKLA DA İLGİLİDİR.

Hiper liberal ülkelerden farklı olarak refah devleti, kalıcı vergilerin desteklediği bir halk sağlığı altyapısı sunar. Buna ek olarak, çeşitli sosyal sigorta ve düzenleyici kontrol programları aracılığıyla erişilebilir bedelli bakım, uygun fiyatlı ilaçlar ve kamu hastaneleri sağlar. Bugün bu tür programların önemi trajik biçimde kanıtlanmış durumda. Sağlıkta eşitsizlikle mücadele, sağlık hizmeti sisteminin meşruiyetinin ve hatta etkinliğinin bir ölçütü; bireyler ve gruplar arasındaki eşitsizlikler arttıkça, hem sağlık hizmetleri hem de siyasi sistemler için riskler de artar.

Bazı sağlık sistemlerinin kolektivist yapısı, piyasa mekanizmasını sağlık sektöründen tamamen dışlamaz. Piyasanın belirli avantajları vardır: yenilikçiliği ve üretkenliği teşvik ederken rantçılıkla mücadeleye de olanak sağlar. Dolayısıyla, 1945'ten sonra tüm Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, devlet ile piyasanın kurumsal bir karışımı oluşturulmalı. Şüphesiz, bu kurumsal uzlaşmanın tarifi sürekli olarak dönüştürülmeli ve ekonominin yeni kısıtlarına göre uyarlanmalı. Fakat üretim araçlarının kolektif ve özel mülkiyeti arasında bir denge kurulması esas. Başka yerlerde de olduğu gibi, sağlık söz konusu olduğunda belirli bir ölçüde sosyalizm tavsiye edilir.

2 Ivan Illich (1981). Némésis médicale. Paris: Seuil. "İyatrojenik", endüstriyel toplumlarda yaşamın aşırı tıbbileştirilmesinin olumsuz etkilerine gönderme yapar. Ölümü, acıyı ve hastalığı yok etme amacını taşıyan modern tıp, insanların sağlık kapasitelerini yok ederek onları tüketicilere veya nesnelere dönüştürür. (y. n.)

REFAH DEVLETİNİ CANLANDIRMAK

Egemen, demokratik, müdahaleci ve yeniden bölüşümcü: 21. yüzyıldaki toplumlarımızın demokratik dayanıklılığını, ancak 20. yüzyılın refah devletinin mirasçısı olan bir model sağlayabilir. Yirmi yıllık eleştiri ve saldırının ardından birçok ses korona virüs krizinin ortasında refah devletine yeniden hayat veriyor.

> "[...] REFAH DEVLETİ, 21. YÜZYILIN STRATEJİK KURUMUDUR."

Ancak işler o kadar da basit değil. Bugünün refah devleti, altını oyan dört yapısal zorluk nedeniyle ölümcül bir tehlike altında. Birincisi mali; borç ve kemer sıkma politikaları, refah devletini yaşam desteğine tabi kıldı. Vergi tabanı tümüyle yeniden tanımlanmak durumunda (örneğin, finansal işlemlerde Tobin vergisi, dijital bir vergi veya servet vergisi yoluyla). İkinci olarak, refah devletiyle ekonomik büyüme arasındaki ilişki gözden geçirilmeli. Büyüme bir amaç değil, bir araç. Toplumlarımızın (ekolojik, finansal, sağlıkla ilgili ve toplumsal) dayanıklılığı herkesin gayesi ise, büyüme yalnızca belirli sektörleri etkilemeli. Her durumda, refah devletiyle büyümecilik arasındaki göbek bağı kesilmeli. Üçüncüsü, refah devletinin ulusötesi kanallarla entegrasyonu, kendi topraklarının (epeyce) ötesine genişleyen uzun vadeli karşılıklı bağımlılıklarla yüzleşmesini sağlamalı. Son olarak, refah devleti bürokrasisini sınırlamalı. Hiyerarşik, standartlaştırılmış ve safi yönetsel ilişkiler, refah devletinin hizmet ettiğini iddia ettiği halkın gözünde sahip olduğu meşruluğu zayıflatır.

Korona virüs krizi bize bu zorlukların üstesinden gelmenin ne kadar acil olduğunu hatırlatıyor. Avrupa'yı refah devletini canlandırmaya zorluyor. Onun lehine yeni bir konsensüs olmazsa, krizler derinleşecek ve ayaklanmalar giderek daha da şiddetli hâle gelecek. Eğer böyle olursa, gezegeni hâlihazırda tahrip eden iki devlet modelinin önü, Avrupa'da da açılacak.

- Bu makale ilk olarak Etopia'da Fransızca olarak yayımlanmıştır.

JEAN DE MUNCK

Belçika'daki Louvain Katolik Üniversitesi'nde profesördür. Felsefeci ve sosyolog olan De Munck'un çalışmaları, çağdaş toplumlarda normların dönüşümünü inceler.

30 Kasım 2020'de Green European Journal'da yayımlanmıştır.

https://www.greeneuropeanjournal.eu/three-responses-to-the-crisis/ *adresinden indirilmiştir.*

PANDEMİ POLİTİKASI VE YEŞİLLER*

Pandeminin ilk günlerinde siyaset, adeta derin dondurucuya kaldırıldı. Ülkeler kriz döneminde birlik içinde olmak isterken seçmenler devletlerinin yardımına koştu. Ancak yüzeyin altında bazı şeyler hareket etmeye hep devam etti. Seçimler yapıldıkça ve hükümetler kuruldukça Covid-19'un seçmenlerin davranışlarını ve beklentilerini değiştirdiği ve yeni siyasi dostlar yarattığı ve sorunları su yüzüne çıkardığı ortaya çıktı. Fransa'daki yeni yeşil belediye başkanlarından İsveç'in pandemiye tepkisi konusundaki tartışmalara kadar, pandeminin Avrupa'daki yeşil partiler için şu ana kadar ne anlama geldiğine bakacağız.

** 30 Kasım 2020'de Green European Journal'da yayımlanmıştır.*

https://www.greeneuropeanjournal.eu/content/uploads/2020/11/GEJ-Volume-20-Winter-2020.pdf adresinden indirilmiştir.

BÖLÜNMÜŞ FRANSA UMUDU

Ekim ayının başlarında teyit edilen yaklaşık 600.000 Covid-19 vakasıyla, Fransa'nın, en hafif deyimle, böyle bir krize hazır olmadığı ortaya çıktı. Bu beklenmeyen virüsle alt üst olan yalnızca kamu halk sağlığı sistemi değildi; Fransa siyasi kültürü de oldukça zayıf olduğunu kanıtlamış oldu. Kriz, Şubat ve Mart aylarında yapılan belediye seçimleri kampanyası sırasında başladı. Emmanuel Macron'un başında olduğu iktidar partisi La République En Marche'nin kaybedeceği aşikardı. Seçimden bir ay önce Macron'un Sağlık Bakanı Paris belediye başkanlığına adaylığını koymak için hükümetten istifa etti. Haftalar sonra, o dönemde patlak verecek olan kamu sağlığı felaketinin farkında olduğunu itiraf etti. Yaptığı konuşma, hükümetin kriz yönetimi becerilerine yönelik zaten yıpranmış olan halkın güvenini korkunç boyutta sarstı.

Fransa'da belediye başkanları tek güvenilir siyasi figürlerdir ve ülkede önemli bir rol oynarlar. Fransa'da diğer 26 AB üye devletindeki toplam sayı kadar belediyelik bulunur. Seçimlerin ertelenmesi konusundaki zorlu görüşmelerden sonra, hükümet tarihi değiştirmemeye karar verdi. Muhalefet partisinin sloganı "demokrasi durdurulamaz"dı. İki gün sonra sokağa çıkma yasağı başladı. Seçimler, yeni seçilen meclis üyeleri ve belediye başkanları arasında da birçok vakaya ve ölüme yol açtı.

Genel anlamda, kriz Fransa'nın aşırı merkezi Jacobin siyasi sisteminin, karar alma mekanizmasındaki başarısızlıklara nasıl yol açtığını ortaya koydu. Krize giren Fransa'da daha önce yapılan stratejik hatalar nedeniyle sağlık personelini korumak için yeterli maske bulunmuyordu. 2009 domuz gribi krizinden kalma stok yönetimi, stokları yenilemeyen şirketlere ve hastanelere verilmişti. Hastanelerin kendileri 10 yıllık gider tasarrufu görmüştü; öyle ki, bu acil servislerin neredeyse bir yıl boyunca grev yapmasına neden oldu. Fransa'nın tek maske fabrikası 2019 yılında kapatıldı ve daha sonra eski bir yeşil bakan kooperatif olarak yeniden açmayı başardı. Bu bağlamda Yeşiller, Haziran ayı sonlarında yapılan ikinci tur seçimlerinde Lyon, Strasbourg, Marsilya ve Bordeaux gibi birçok büyük şehri kazandı. Seçim sonuçları, Yeşillerin sağlık ve güvenlik ile ilgili endişeleri yönetebildiğini gösteriyordu. Ancak sonuçlar beklendiği kadar iyi değildi ve alışılmadık derecede yüksek çekimserlik oranı, liderlerin meşruluğu konusunda endişelere yol açtı. Yine de iyimser olmak için gerekçeler bulunuyor. Örneğin büyük şehirlerde yeni bisiklet yolları yapıldı. Bu 'coronapiste'lerin (acele devreye sokulan geçici bisiklet şeritleri-pop-up lanes-) ne kadar süreceği seçimlerin ikinci turunun tartışma konusuydu. Kalıcı olmaları ise yeşil fikirler için açık bir başarı hikâyesi. Yumuşak hareketlilik ve sağlık konusundaki iyileştirmelerin yanı sıra, Yeşiller ayrıca Fransız devletinin ademi merkezileşmesini de destekliyor; ancak halen daha planın, ana akım söylem haline getirme gereksinimi var. Tercihen de bu şekilde devam ederlerse, 2021 Mart ayındaki bölgesel seçimlerin öncesinde mümkün olacak gibi görünüyor.

ROSALIE SALAÜN

Fransız Genç Yeşillerinin uluslararası eski yetkilisi ve sözcüsüdür. 2016'dan beri Europe Écologie les Verts, Feminizm Komisyonu'nun Yönetim Kurulu üyesidir.

1 "Les Français font confiance aux maires". Libération. 4 Mart 2020.

İSVEÇ ROTASI

Pandemi sırasında Londra'da yaşarken, diğer tüm Londralılar gibi sokağa çıkma yasağının getirdiği yeni gerçeklikle yüzleştim: manavlarda kuyruklar, boş sokaklar, can sıkıntısı ve yüzlerde maskeler. Temmuz'da memleketim Stockholm'e döndüğümde gördüğüm tezatlık son derece keskindi. İsveç'in göreceli açık kalma politikası kime sorduğunuza bağlı olarak ünlü veya utanç verici bir hale geldi. Yüzlerde maske, sokağa çıkma yasağı ve gerekli olmayan dükkanların kapatılması gibi şeyler yoktu. Yalnızca 50 kişiden fazla bir araya gelmeme kuralı getirildi, liseler kapatıldı (ilkokul ve ortaokul değil) ve evden çalışma tavsiyesi uygulandı.

Bu politika, İsveçli Sosyal Demokrat ve Yeşil Hükümetin, ABD'li Cumhuriyetçilerin ve sağcılara kadar uzanan diğer aktörlerin övgüsünü kazanmasıyla enteresan dostlar edinmesini sağladı. Ancak, İsveç bağlamında bu strateji, kamu sağlığı kurumu tarafından önerildiği için bu karar hiçbir zaman siyasileştirilmedi. İsveç bağlamında, uzmanların dinlenmesi en sorumlu davranış olarak değerlendirilirken, komşu ülkelerdeki siyasiler aşırı tepki veriyormuş gibi görüldü. Bu düşünce yeşillerden muhafazakarlara kadar herkes tarafından paylaşıldı.

Peki İsveç'in bu açık kalma politikası nasıl geçti? Halen daha belirsizliğini koruyor gibi duruyor. En korktukları şeyler olmadı. Mart ayının başlarında bir virolog, İsveç'te 50.000 kişinin öleceğinden korktuğunu açıkladı. Şu anda, ölen kişi sayısı 5900 (milyonda 600'e yakın). Bu sayı halen daha sokağa çıkma yasağı uygulamayı seçen diğer İskandinav ülkelerinden çok daha yüksek. Öte yandan, katı sokağa çıkma yasakları uygulayan Belçika ve Hollanda gibi ülkelerdeki kişi başına düşen ölüm oranları İsveç'e kıyasla çok daha yüksek oldu. Yalnızca açık kalma ve sokağa çıkma yasağı karşılaştırması yapmak yerine daha fazla detaya inmek gerekiyor. Okulların açık olması konusunda ise İsveç deneyiminin başarılı olduğu görülüyor. Finlandiya ve İsveç halk sağlığı makamları tarafından Finlandiya'da okulların kapanması ve İsveç'te kapanmaması konusunda yapılan ortak bir çalışma, okulların kapanmasının virüsün yayılması üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ve İsveçli öğretmenlerin bildirilen vakalar arasında çok da fazla yer almadığını ortaya çıkardı. Dünya çapında bir milyardan fazla çocuğun okul zamanından kayıp yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda - ki bu en çok marjinalleşmiş gruplardaki çocukları etkiliyor - bu oldukça önemli bir haber. Yayılma üzerindeki etki en iyi ihtimalle marjinal (hatta Norveç halk sağlığı kurumunun korktuğu gibi amacına zarar verdiğinde) iken, dünyadaki gençlerden bu tür bir fedakarlık yapmasını nasıl isteyebiliriz?

İsveç'in açık kalma politikasının diğer yönleri ise daha az başarılıydı. Orta sınıf nispeten zarar görmese de, daha yoksul göçmen topluluklar virüsün özellikle ağır etkilediği gruplar arasında. Pek çok kişinin çalışmaya gitme ve küçük dairelerde kalabalık aile olarak yaşamadan dolayı maruz kalması sebebiyle, sosyal mesafe kuralına uyulması genellikle mümkün olmadı ve çok daha yüksek ölüm oranlarına yol açtı.

İlerici bir pandemi politikasının, sokağa çıkma yasağının uygulanmamasının büyük bir çoğunluğa yarar sağlamış olabileceğini; ancak marjinalleşmiş gruplar için bir bedelinin olduğunu kabul etmesi gerekir. Aynı zamanda, küresel olarak uygulanan - ilkokulların kapatılması ve sınırların kapatılması gibi - bazı politikaların etkileri hakkında halen daha net bir kanıt bulunmadığı hatırlanmalı.

ANDERS SCHRÖDER

Yeşil Parti'den İsveç parlamentosunun eski bir üyesidir. Savunma ve güvenlik politikası sözcüsü olarak görev yaptı. Aynı zamanda İsveç'in en büyük çevre blogu olan Supermiljöbloggen'i kurdu. Şu anda London School of Economics'te Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisansını yapıyor.

ALMANYA'DA YEŞİL DİRENÇ

Şubat ayı başlarında parlamentoda konuşan Sağlık Bakanı Jens Spahn, Alman nüfusu için Covid-19 riskini düşük olarak değerlendirdi. Ancak bu değerlendirme kısa bir süre sonra geri çekildi ve kapsamlı bir kriz yönetimi politikası oluşturuldu. Mart ayında Şansölye Angela Merkel, ana hedefi "eğriyi düzleştirmek" olarak belirlerken, federal ve bölgesel hükümetler kamusal hayatı kapatmaya yönelik önlemler üzerinde anlaştılar. Almanya'da hiçbir zaman tam bir sokağa çıkma yasağı olmasa da, hayat haftalarca durdu. Mart ayında, kreşlerin yanı sıra okullar, üniversiteler, restoranlar, kültürel mekanlar ve spor tesisleri kapatıldı. Düşen vaka sayıları sonucunda, Nisan ayı ortalarında "temas takibi" yeni hedef haline geldi ve normalleşme tartışmaları arttı. Almanya, pandeminin ilk altı ayını hem ekonomi hem de halk sağlığı açısından iyi yönetti. Ekonomi, Federal Cumhuriyet tarihindeki en büyük yardım paketi ve kamu borçlanmasıyla ödenen vergi indirimleri ile desteklendi. Bir trilyon avrodan fazla destek, federal ve bölgesel düzeyde birlikte onaylandı. Her ne kadar bazı sektörler halen daha özellikle acısını çekse de, kısa çalışma süresi ödenekleri işsizliğin artmasını etkili bir şekilde önledi. Eylül ayında, işsizlik yüzde 6,2 olarak gerçekleşti. Almanya'nın 27 Ocak'taki ilk teyit edilmiş vakasının ardından, Ekim ayı ortalarına kadar yaklaşık 325.000 vaka (9621 ölüm) olduğu resmi olarak doğrulandı. Sağlık sistemi; hastaların daha genç olması, daha düşük temas oranları ve etkili pandemi yönetimi sayesinde bugüne kadar iyi bir performans sergiledi.

Kriz yönetimi tedbirlerine, tıbbi ekipman tedariklerindeki sorunlara ve bölgesel düzenlemelerin kafa karıştırıcı şekilde olmasına karşı yapılan protestolara rağmen, kriz yönetimine ilişkin kamu algısı genellikle olumlu. Pandeminin başlamasından bu yana hükümete olan güven arttı. İktidardaki Hristiyan Demokratlar Mayıs ayındaki anketlerde yüzde 39'a yükseldikten sonra biraz düştü. Koalisyon ortakları istikrarlı kaldı ve sağcı Alternative für Deutschland'a verilen destek düştü. Yeşiller ilk dalgada anketlerde orta düzeyde kayıplar yaşasa da Eylül ayında Kuzey Rhine-Westphalia'daki yerel seçimlerde güçlü bir performans sergileyerek yüzde 20'nin biraz üzerinde bir destek almayı başardı.

Yeşiller Partisinin aldığı destek düzeyindeki istikrar beklenmedik bir durum olsa da; ana sebep, bir yandan uyarlanabilirliğe, önlemeye ve geleceğe bakmaya vurgu yapmayı başarırken, diğer yandan hükümet tedbirlerini desteklemeleri. Sağlık sektöründe Yeşiller, ısrarla çok daha önleyici bir sağlık sistemi ve sağlık finansmanında reform istiyor. Ekonomide ise Yeşiller, büyük çevrimiçi perakendecilere de fayda sağlayan genel vergi indirimlerinden ziyade yerel ekonomileri güçlendirecek, hedefe yönelik destek için bastırıyorlar. Yeşillerin güçlü pozisyonunun ardında da uzun vadeli faktörler var. Eşbaşkan Annalena Baerbock ve Robert Habeck partinin de ötesinde son derece popüler. Yeşiller 16 Eyaletten 11'ini yönetiyor ve bu yönetim kademesi, Covid-19 politikaları için oldukça önemli. Çevre meseleleri şimdi artık, pandemiden sonraki sürdürülebilir ekonomik yeniden başlangıç konusunda yürütülen tartışmalarla ilişkilendirilerek gündemde kalmaya devam ediyor. Partinin büyümesi 2017'den beri istikrarla devam ediyor ve şu anda 100.000'in üzerinde üyesi mevcut. Yeşiller halen daha parlamentodaki en küçük parti olmasına rağmen sandıktan ikinci olarak çıktı. 2021'deki federal seçimler için iyi bir başlangıç yaptılar.

SEBASTIAN BUKOW

Heinrich Böll Vakfının siyaset ve parti araştırmaları bölümünün yöneticisidir. Alman Siyaset Bilimi Derneği (DVPW) sözcüsü ve Düsseldorf'taki Almanya ve Uluslararası Parti Hukuku ve Parti Araştırmaları Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

HIRVATİSTAN'DA UMUT EMARELERİ

2020 yazında Hırvatistan, Covid-19 salgınının ilk dalgası dünya çapında toplumları ve siyaseti felç ederken, Avrupa'da seçim yapan ilk ülkelerden biriydi. Hırvatistan hükümeti salgını ilkbaharda iyi yöneterek Mayıs ayında yeni günlük vakaları sıfıra düşürdü. Başbakan Andrej Plenković bunu kara dönüştürmeye karar vererek bakanlarını ve koronavirüs görev gücünü süper kahramanlar olarak tasvir eden verimli bir kampanya yürüttü. Oynanan kumara değdi ve merkez sağ Hırvat Demokratik Birliği, Temmuz seçimlerini kolayca kazanarak ulusal azınlıkların temsilcilerinin de desteğiyle bir hükümet kurdu. Geleneksel muhalefet partisi olan Sosyal Demokratlar için bu seçim, milliyetçi olmayan (ve Yugoslav Komünist Partisi'nin halefi ve bu konuda) güçlü bir gösteri yapmayı amaçlayan bir parti olarak Yugoslavya dönemi sonrası savaş yaralarının hala çok taze olduğu 1990lı yıllarda aldıklarından beri elde edilen en kötü sonuçtu.

Diğer taraftan en büyük sürpriz ise, yeşil-sol koalisyon Možemo'nun 'Yapabiliriz!' performansı oldu. Sivil bir aktivizm platformu olarak doğan koalisyonun 2017'den bu yana yer aldığı ve Belediye Başkanının pek çok yolsuzluk skandalını durmadan araştırdığı Zagreb Kent Konseyi'ndeki faaliyetlerinin ürünü oldu. Üç yıl sonra bu aktivistler, politikacıları diğer sol partilerle birleştirerek en yüksek beklentileri dahi aşan bir sonuç elde ettiler: ulusal parlamentoda yedi sandalye.

Bu sonuç, Güneydoğu Avrupa'daki benzer düşünen seçmenler için umut verici bir işaretti. Gerçekten de, kısa bir süre sonra yeşil bir başarı daha elde edildi: Karadağ Yeşiller Partisi URA, milletvekili sayısını ikiye katladı ve yeni hükümeti belirleyen taraf oldu. Bu, Karadağ'ın modern tarihindeki ilk demokratik iktidar değişimiydi.

Bölgedeki başka hiçbir yerde ise durum o kadar elverişli değil. Sırbistan'da iktidardaki Sırp İlerici Partisi, bir çok muhalefet partisinin boykotuyla nitelenen Haziran parlamento seçimlerinde rakiplerini ezip geçti. Aleksandar Vučić'in giderek otokratik hale gelen yönetiminde çevre sorunları önemli ölçüde arttı. Hava kirliliği arttı ve ağır sanayide şeffaf olmayan yabancı yatırımlar kötüleşen çevre ve yaşam standartlarını beraberinde getirdi. Yeşil ve ilerici partiler için bir sonraki fırsat 2022 yılında başkent Belgrad'da yapılacak olan seçimler.

Hırvatistan'da, bu yaz yeşil rüzgar ülkenin günlük yaşamında bir dönüm noktası yaratmadı. Gazetelerde birkaç haftada bir yeni yolsuzluk olayları okunuyor; Sırp karşıtı duygular kabarıyor; yargının hala baştan aşağı yenilenmesi gerekiyor ve GSYH ikinci çeyrekte %15 düşüş yaşıyor. Hırvatistan ekonomisi ağırlıklı olarak turizme endeksli ve bu da GSYH'ın neredeyse %20'sine denk geliyor. Bu bağımlılık yaz aylarında Covid-19 kurallarında cesur bir esneklik yapılmasının temelini oluşturdu. Hükümetin ülkeyi dünyanın her yerinden gelen turistlere açması, Ağustos ayı sonlarına kadar ülkenin epidemiyolojik açıdan kıpkırmızı bir bölgeye dönmesine neden oldu. Ancak, bir miktar değişmiş gibi görünen tek şey Hırvatistan parlamentosundaki tartışma seviyesi oldu. Yolsuzluk skandallarının birkaç yeni milletvekili tarafından ısrarla araştırılması, ileriye dönük şeffaflık konusunda ihtiyatlı bir iyimserliğe yer açıyor.

TENA PRELEC

Oxford Üniversitesi Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi ve LSEE-Güney Doğu Avrupa Araştırmaları, LSE'DE Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

ORBÁN PANDEMİDEN NASIL YARARLANDI

Pandeminin ilk dalgasında, Macaristan'ın doğrulanmış Covid-19 vaka sayısı tüm Avrupa Birliği genelindeki en düşük seviyeler arasındaydı. Komşularında da benzer sayılar vardı. Bu eğilim, Orta Avrupa'nın direncinin sırrını deşifre etmeye çalışan uluslararası medyanın ilgisini çekti. Doğu Avrupalıların mucize bir aşısı mı vardı? Yoksa liderlerinin hızlı reaksiyonları ve kararlı politikaları nüfuslarını mı kurtardı? Almanya'nın günlük Die Welt gazetesinin Macaristan muhabiri ve aynı zamanda Viktor Orbán Gazetecilik Okulunun yöneticisi olan Boris Kálnoky Macaristan'ın düşük vaka sayılarını Başbakanın dar görüşlü yönetimine bağlayacak kadar da ileri gitti.

Gerçekten de pandemi, Viktor Orbán için mükemmel gidiyordu. Düşük vaka sayılarına rağmen Macaristan, AB'deki en yüksek koronavirüs acil destek ödemesini alıyordu (GSYH'nın yüzde 3,9'u, İtalya için bu rakam yüzde 0,1'di) . Halen daha Başbakan; seçmelerine, AB'nin ülkeye yardım etmek için hemen hemen hiçbir şey yapmadığını söylüyor; Çin ve Özbekistan'a gönderdikleri maskeler için teşekkür ediyordu. Sınırlı uluslararası ilgi, 'yanlış bilgi yaymanın karşılığı hapis cezası' gibi hükümler içeren acil durum tedbirleri getirmek için bir fırsat sundu. Sonra bu önlemler geri çekildi. Daha sancılı ve siyasi olarak riskli kararlardan bazılarını, muhalefet partisinin belediyelerine bırakan Orbán bu sayede pandeminin neden olduğu ölü sayılarından muhalefeti sorumlu tutmak için her fırsatı değerlendirdi. Hükümet yanlısı basın, Budapeşte'nin Yeşil Belediye Başkanı Gergely Karácsony'i virüsün huzur evlerinde yayılmasına neden olması konusunda "ihmalkarlıkla" suçladı.

Bu sonbahardaki gelişmeler, ilk dalga sırasında düşük olan vaka sayılarının Başbakanın olağanüstü liderlik becerilerinden kaynaklanmadığını gösterdi. Daha çok şansı yaver gitmiş gibiydi: virüs ülkeye diğer AB ülkelerine kıyasla çok daha yavaş girmişti ve Macaristan'ın da bu sayede hazırlık yapmaya zamanı olmuştu. Ancak bu fırsatların çoğu boşa gitti: Hırvatistan'da artan vaka sayıları endişe verici olsa da yazı Adriyatik'te geçirmeyi planlayan nispeten çok sayıda Macar'a yönelik hiçbir kısıtlama getirilmedi. Sokağa çıkma yasağı sonrasında getirilen, trenlerde ve toplu taşıma araçlarında maske takmak gibi kurallar düzgün bir şekilde uygulanmadı.

Eylül ayı başlarında Macaristan'daki vaka sayıları birden fırladı - ancak hükümet uluslararası seyahatleri sınırlandırmaktan daha iyi bir çözüm bulamadı. Önümüzdeki aylar, sosyal ve sağlık kurumlarının ikinci ve belki de çok daha ciddi bir pandemi dalgası için yeterince hazır olup olmadığını gösterecek. Bazı endişe verici noktalar da var: sağlık sistemi yeterince finanse edilmiyor ve Macaristan hükümeti son aylarda 16.000 suni solunum cihazı satın almış olsa da bunları kullanacak yeterli eğitimli operatör bulunmuyor. Bu durum, muhalefet tarafından yönetilen belediyelere ve özellikle başkentin Yeşil Belediye Başkanına - sahip oldukları sınırlı fonlarla bile - hükümetten daha sorumlu davranma fırsatı verebilir. Umalım da bu şansı ellerinden kaçırmasınlar.

KRISZTIAN SIMON

Eötvös Loránd Üniversitesi'nde misafir öğretim görevlisi ve İngilizce, Almanca ve Macarca yayınlar için yazan serbest bir gazetecidir. Freie Universität Berlin'de doktora yaptı. 2015 yılında Yeşil Avrupa Dergisi'nin Genel Yayın Yönetmeni Yardımcılığını yaptı.

1 Avrupa İstikrar Girişimi (2020). Sihirbaz, virüs ve altın küpü: Victor Orban ve Avrupa dayanışmasının geleceği. <bit.ly31N6Obd adresinden ulaşılabilir>

İRLANDA İÇİN KRİZ HÜKÜMETİ

Covid-19 Şubat ayında İrlanda'ya ulaştı ve Mart ayı sonlarında ulusal çapta sokağa çıkma yasağı getirildi. Hastalık hızla yayıldı, ancak Mayıs ayı sonuna kadar devam eden sokağa çıkma yasaklarıyla kontrol altına alındı. İrlanda, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha genç bir nüfusa sahip; ancak yıllardır yeterli finansman sağlanmayan sağlık sektörü tek bir dalgayla kolaylıkla alt edilebilir. Bu endişe, Hükümet nezdinde de ön planda yer aldı ve katı ve uzun süreli sokağa çıkma yasağının açıklanmasına zemin teşkil etti. Sokağa çıkma yasağının çoğunda, İrlanda'da geçici bir hükümet vardı. Giden azınlık yönetimi muhalefetin geniş desteği ile yönetmiş ve yüzde 70'in üzerinde kamu memnuniyeti oranlarına ulaşmıştı; ancak Şubat ayında yapılan genel seçimler, parlamentonun bölünmesine yol açtı ve bunu 100 günden fazla uzayan görüşmeler izledi.

12 sandalyeyle Yeşiller, potansiyel hükümet permutasyonlarının çoğunun merkezinde yer aldı. Parti liderliğinin hükümete girme konusundaki arzusu her zaman net olsa da, seslerini çıkaran azınlık üyelerinki bu kadar açık değildi. Gerçekten de, yaptıkları kamu açıklamaları, partinin müzakerelerde amaçlarının çoğuna ulaşmasına yardımcı olmuş olabilir. Hükümetin nihai programı Haziran ayında kabul edildi ve yeni yönetim göreve başladı. Koalisyon, Fianna Fáil (merkez sağ), Fine Gael (merkez sağ) ve Yeşil Parti ile kuruldu. Yeşiller Hükümette; ulaştırma portföyü, büyük bir yatırım programı anlaşması ve sosyal hizmetlerde kayda değer iyileştirmelerden oluşan üç pozisyon elde etti.

Program, Yeşiller için genel olarak iyi bir anlaşma olarak kabul edildi; ancak Yeşiller, hükümetteki ilk haftalarında istikrarsız bir başlangıç yaptı. Önde gelen çok sayıda üye, anlaşma konusunda hayalkırıklığına uğradıklarını belirterek partiden ayrıldı. Parti kurallarına uygun olarak, bir liderlik yarışması başlatıldı ve politikaya odaklanan büyük ölçüde iyi niyetli bir tartışmada başkan yardımcısının, başkana meydan okuduğu görüldü. Bu mücadele sonucunda Eamon Ryan başkan olarak ve Catherine Martin de başkan yardımcısı olarak kaldı. Yeşil bakanlar, Hükümeti görevdeki ilk birkaç ayında çileden çıkaran tartışmalara karışmadı. Parti için endişelenerek geri planda kaldılar ve ilk sonbaharda yapılan kamuoyu yoklamasında destekte keskin bir düşüş olduğu ortaya çıktı.

Ancak Yeşil Parti'nin, Hükümetin politikasında belirgin bir etkisi bulunuyor. Ekim 2021 ulusal bütçesinde İrlanda Hükümetinin şimdiye kadarki en büyük harcaması planlanıyor. Sermaye yatırımlarındaki büyük artış, yeşil tercihlerden kaynaklanan toplu taşıma, yürüyüş ve bisiklete çok daha güçlü bir vurgu içeriyor. Karbon vergisinde kayda değer bir artış ve dizel ve benzinli arabaların satın alınmasına yönelik caydırıcı önlemler açıklandı. Bu politikaların tümü hükümette yeşil bir partinin faaliyet alanına giriyor. Belki daha da önemlisi, yeşil bakanlar, dikkate değer sosyal harcama taahhütleri aldılar ve bu politikaları basına açıklamakta hızlı davrandılar.

Pandeminin ikinci dalgasıyla birlikte konaklama ve seyahat kısıtlamaları getirildi. Yeşiller, sağlık ve eğitim gibi Covid-19 portföylerinde ön saflarda yer almıyorlar, bu da görünürlüklerini zorlaştırıyor. Parti siyasi ilgi odağı olmaya devam etmeli. İrlanda hükümetlerindeki önceki küçük partilerin yaşadıklarından öğrendiğimiz kadarıyla, yeşil politikaların güven kazanması ve verilen sözlerin tutulması gerekiyor.

THERESA REIDY

University College Cork'ta kıdemli bir öğretim görevlisi ve Hükümet ve Siyaset Bölümü Başkanı olarak çalışmaktadır. Son çalışmaları Electoral Studies, Parliamentary Affairs, and Politics'te yayımlanmıştır.

COVİD-19 VE İKLİM KRİZİ'NE KARŞI TÜRKİYE NE YAPABİLİR?

YAZAR:
AHMET ATIL AŞICI

GİRİŞ

Türkiye Covid-19 pandemisine halihazırda bir ekonomik kriz yaşıyorken yakalandı. Merkez Bankası rezervleri, Hazine kaynakları çoktan tükendiğinden hükümetin krize karşı alabildiği tedbirler oldukça sınırlı kalıyor. İşten çıkarma yasaklanmasına rağmen işsizlik rekor düzeylerde seyrediyor. İşsizlik sigortası ya da kısa çalışma ödeneği gibi kanallardan yapılan destekler ise çok yetersiz. Yoksullukla beraber artan şiddet, intihar vakaları toplumsal dokunun giderek parçalandığını gösteriyor.

İflas etmiş ekonomiden hükümetin izlediği sürdürülemez büyüme politikaları sorumludur. Kişi başına 25 bin dolar gibi 2012 yılında açıklanan Vizyon 2023 hedeflerine yakınlaşmak bir yana, 2021 Türkiye'si birçok göstergede 2012'nin dahi bir hayli gerisine düşmüştür.

Ekonominin rekabet gücünü katma değeri yüksek ürünler üzerinden değil de, zaten yetersiz olan emek ve çevre standartlarını gevşeterek artırmaya çalışan, ahbap çavuş ilişkileri içinde kamu kaynaklarının paylaşımı üzerinden kurgulanan mevcut ekonomik sistem ilk olarak 2018 yazında büyük bir yara aldı. Türk lirası çok kısa bir zaman içinde rekor düzeyde değer kaybetmiş, bu süreçte kuru dengelemek için Merkez Bankası'nın rezervleri hoyrat biçimde harcanmıştır. Gerek ekonomik kriz, gerekse de hız kesmeyen ihtiyaç dışı altyapı yatırımları, işe yaramayan teşvik programları üzerinden Hazine'nin kasası boşalmış, tam da Covid-19 sonrası desteğe ihtiyaç duyan toplumsal kesimler ortada kalmıştır. Covid-19 öncesinde kriz şartlarını yaratan mevcut ekonomi politikalarıdır. Onlar değişmeden krizin geçmesini beklemek mümkün değil. Siyasi iradenin bir makas değişikliğine gidip doğayla ve iklimle uyumlu bir dönüşüm programı hazırlaması gerekiyor. Bunu ekolojik kaygılarla değil, hem ekonomik hem toplumsal hedeflere ulaşmanın en gerçekçi yolu olduğu için başarmalı.

Bu yazıda küresel düzlemde iklim krizi ve yerel düzlemde Covid-19 kaynaklı ekonomik krize karşı alınabilecek önlemlerden bahsetmeye çalışacağım. Bunun için öncelikle iki krizin ortak kökenlerinin doğru teşhis edilmesi gerekiyor. Sonrasında Covid-19 ve benzeri olası pandemilere karşı daha dayanıklı bir sistemin nasıl kurulabileceğine dair fikirlerimi AB'nin 2019 Aralık ayında açıkladığı Avrupa Yeşil Düzeni gibi iyi bir referans üzerinden, paylaşmak istiyorum.

COVİD-19 VE İKLİM KRİZİ'NİN ORTAK KÖKENLERİ

2020 yılının en ilginç fotoğraflarından biri Çin'in pandemi-öncesi ve sonrası uzaydan çekilmiş fotoğraflarıydı. Çin ekonomisi kapanınca enerji talebi ve buna bağlı olarak kömür kullanımı düşmüş, hava da birdenbire temizlenmişti. Uzun yıllardır ilk kez küresel emisyonlar 2020 yılında geriledi. Ekonomik işleyişle emisyonlar arasındaki bağı net bir şekilde ortaya koymasından öte bunda sevinilecek bir yan yok. Milyonlarca kişinin yoksulluğa itildiği bu sürecin sürdürülebilir olmadığı açık. Nitekim ekonomiler yavaş yavaş açılırken emisyonlar da artmaya başladı. İklim krizini çözebilmek için yoksulluğu artırmadan ekonomileri küçültmek ya da üretim sürecini kaynak ve kirlilikten ayrıştırmak gerekiyor.

İnsanlık bugün bu iki krizden muzdaripse bunun sebebi doğayla kurduğumuz ilişkinin biçimi. Bilimsel çalışmalar bu tür virüslerin yaban hayat içinde hep olageldiğini ortaya koyuyor. Bir zamanlar yaban hayat içinde izole kalan virüsler o alanın daralmasıyla insanlığı tehdit etmeye başladı. İşte bu noktada iklim krizi ile ortak köken karşımıza çıkıyor. İnsanlık olarak böyle üretmesek, böyle tüketmesek, kısaca bu şekilde yaşamıyor olsak ne iklim ne de Covid-19 krizine maruz kalırdık. Eğer bu dünyada varlığımızı sürdürmeye devam etmek istiyorsak, içinde yaşadığımız medeniyetin temel ilkelerine doğanın da hakları olduğu gerçeğini eklememiz ve sistemleri buna göre revize etmemiz gerekiyor. İnsanlığın dünya üzerindeki ayak izini küçültmekten başka çaremiz yok.

KÜRESEL İKLİM REJİMİ'NİN DOĞUŞU

Küresel boyutlarda afetlerle başlayıp pandemi ile biten 2020 yılında gerçekleşen nadir olumlu şeylerden biri Avrupa Birliği Komisyonu'nun Aralık 2019'da duyurduğu Avrupa Yeşil Düzeni'nin (AYD) ete kemiğe bürünmesi idi. Temel hedefi AB'yi 2050 itibariyle iklim-nötr bir bölge haline getirmek olsa da, bütün ekonomik ve toplumsal sistemi doğayla uyumlu hale getirmeye çalışan uzun vadeli bir dönüşüm programından bahsediyoruz. İkinci olumlu haber ise, ABD'nin Biden'ın iktidara gelmesiyle iklim müzakerelerine geri döneceği ve AB'dekine benzer radikal adımlar atabileceği beklentisinin yükselmesi oldu. Daha ilginç bir haberse Eylül 2020'de Çin'den geldi. Başkan Xi Jinping Çin'in 2060 yılında karbon-nötr bir ekonomi olacağını duyurdu. Bu bağlamda gözden kaçan bir noktaya dikkat çekmek gerekiyor. O da, bu dönüşümün sadece bu 3 ülke değil, ticari ve finansal ilişkilerinin genişliği dolayısıyla tüm dünya ülkeleri için de bağlayıcı olacağı gerçeğidir. Bir diğer ifadeyle, ülkelerin iklim konusundaki tutumları 2020 itibarıyla kendi içişleri olmaktan çıkmıştır. Aşağıda daha detaylı anlatılacağı üzere AYD'nin içerdiği kimi mekanizmalar ve düzenlemeler (Sınırda Karbon Uyarlama Mekanizması ve Döngüsel Ekonomi Düzenlemeleri) AB ile ticaret yapan Türkiye gibi birçok ekonominin iklimle ve doğayla uyumlu dönüşümünü zorunlu kılıyor. Bir diğer açıdan, Çin 2060'a giden süreçte üretimini ve ihracatını karbondan arındırırken Türkiye'nin mevcut sanayi yapısıyla devam etmesi mümkün değil. İçinin nasıl doldurulacağı, ne ciddiyetle uygulanacağı soruları bir yana, küresel üretimin dörtte üçünü yapan AB, ABD ve Çin'in ekonomik yapılarını karbondan arındırmaya karar vermiş olmaları dünyamız ve geleceğimiz için, yine de, iyi bir haber.

Hükümetler nezdindeki yön değişikliğinin bir benzeri büyük sermaye kesiminde de görülüyor. Vatandaşların ve hissedarların artan çevre hassasiyetine cevaben halkla ilişkiler kaygısı baskın olsa da, reel sektör şirketleri ve bankalar de geleceğin yeşil dönüşümde olduğunu görmeye başladılar. Bugün bir termik santral için alışılageldik kanallardan uluslararası finansmana ulaşmak ya imkânsız ya da oldukça maliyetli. İsmi Avrupa İklim Bankası olarak değiştirilmesi önerilen Avrupa Yatırım Bankası bundan böyle fosil enerji temelli projeleri finanse etmeyeceğini duyurdu[1].

AYD'yi, iklim krizinin tetiklediği ekolojik hassasiyetler baskısıyla ilan edilmiş bir program olarak görmek yanlış olur. Bir sonraki bölümde AYD'nin kapsadığı politika alanlarına baktığımızda ekolojik hedeflerin çok ötesine geçen bir program olduğunu göreceğiz. Ekonomilerin iklimle uyumlu dönüşümü Covid-19 türü krizlere karşı da direnci artırabilecektir.

AB AYD EYLEM PLANI

Aralık 2019 tarihinde AB Komisyonu başkanı Ursula von der Leyen tarafından duyurulan Avrupa Yeşil Düzeni sanayiden tarıma, ulaştırmadan inşaata hayatın her alanını toplumsal adaleti gözeterek dönüştürmeye aday bir program olarak görülebilir[2].

Politika alanları ve önerilen düzenlemeler kısaca şöyle sıralanabilir:

- İklim:
  - İklim Yasası[3] (2030'a kadar %55 azaltım, 2050'de iklim-nötr ekonomi)
  - Enerji Vergilendirme Direktifi
  - Sınırda Karbon Düzenlemesi
- Sürdürülebilir Sanayi
  - Avrupa Sanayi Stratejisi[4] (yeşil ve dijital ikili dönüşüm hedefi)
  - Döngüsel Ekonomi Eylem Planı[5]
- Sıfır Kirlilik
  - Sürdürülebilir Kimyasal Stratejisi[6] (zararlı kimyasalların yerine güvenli alternatifler için inovasyon teşviği)
  - Su-Toprak-Hava Sıfır Kirlilik Eylem Planı[7]
- Biyoçeşitlilik
  - 2030 Biyoçeşitlilik Stratejisi8 (korunan bölge ve organik tarımın artırılması; 2030'a kadar 3 milyar ağaç dikimi)
  - AB Orman Stratejisi 2020
- Tarım
  - Tarladan Çatala Tarım Stratejisi[9] (kimyasal tarım ilaçları, gübre ve antibiyotik kullanımını azaltma; sağlıklı ürüne erişimin kolaylaştırılması)
  - Ortak Tarım Politikası Revizyonu
- Sürdürülebilir Taşıma
  - Sürdürülebilir ve Akıllı Hareketlilik Stratejisi[10] (farklı taşıma alternatiflerinin yaygınlaştırılması; otonom mobilite; fosil yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması; Emisyon Ticaret Sistemi (ETS)'nin deniz ve havayollarına genişletilmesi)
  - Kombine Taşımacılık Direktifinin Revizyonu
  - Alternatif Yakıtlar Altyapı Direktifi11 ve TEN-T (Trans-Avrupa Ulaşım Ağı) Yönetmeliği revizyonu (2025'e kadar 1 milyon şarj istasyonu; sıfır ve düşük emisyonlu kara ve deniz taşıtlarının yaygınlaştırılması)
- İnşaat ve Renovasyon
  - Renovasyon Dalgası[12] (renovasyon ile enerji maliyeti ve enerji yoksulluğunun düşürülmesi; binaların ETS'ye dahil edilmesi; sosyal konutlara öncelik)
  - Yapı Ürünleri Yönetmeliği'nin Revizyonu13 (inşaat malzemelerinde geri dönüşüm oranının artırılması)
- Temiz Enerji
  - Trans-Avrupa Enerji Ağları (TEN-E) Yönetmeliği'nin Revizyonu
  - AB Enerji Sistemi Entegrasyon Stratejisi (atık enerjinin değerlendirilmesi; karbondan arındırılması zor sektörler için hidrojen ve düşük karbonlu yakıtların geliştirilmesi)
  - Metan Stratejisi
  - Açık Deniz Rüzgâr Enerjisi Stratejisi (açık deniz rüzgâr enerjisi kapasitesinin 2050'ye kadar 25 kat artırılması)

1 https://www.eib.org/en/press/all/2019-313-eu-bank-launches-ambitious-new-climate-strategy-and-energy-lending-policy

2 http://yesildusunce.org/dl/uploads/yesilavrupamutabakati.pdf

3 https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/law_en

4 https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_en

5 https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

6 https://ec.europa.eu/environment/pdf/chemicals/2020/10/Strategy.pdf

7 https://ec.europa.eu/environment/strategy/zero-pollution-action-plan_en

8 https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_en#:~:text=The%20EU's%20biodiversity%20strategy%20for,contains%20specific%20actions%20and%20commitments.

9 https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

10 https://ec.europa.eu/transport/themes/mobilitystrategy_en

11 https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-revision-of-the-directive-on-deployment-of-alternative-fuels-infrastructure

12 https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/eu_renovation_wave_strategy.pdf

13 https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-revision-of-the-construction-products-regulation

- Adil Geçiş Mekanizması[14]

  · Adil Geçiş Fonu (dönüşümün toplumsal kayıplarını asgari düzeyde tutmak için bölge ve sektörlere harcanacak 40 milyar avro ve onun özel sektörde tetikleyeceği 100 milyar avroluk kaynak)
  · InvestEU (dönüşümden olumsuz etkilenecek bölgelere yatırımın teşviği)
  · Kamu Sektörü Kredi Kolaylığı (AB bütçesinden 1,5 milyar avroya kadar hibe; Avrupa Yatırım Bankası'ndan 10 milyar avroya kadar kredi desteği)

Yukarıdaki listeden de görüleceği gibi Avrupa Yeşil Düzeni sadece iklim hassasiyetini yansıtan bir programdan çok daha kapsamlı bir vizyona sahip. Bu fikriyatın gelişiminde tarihten alınan derslerin de büyük payı var. İlk büyük ders 1930'larda uygulamaya konulan Yeni Düzen programıdır. 1929 Büyük Buhranı ekonomik ve finansal sistemi yıkarken ABD'de iktidara gelen Roosevelt krizin salt ekonomik tedbirlerle atlatılamayacağının farkına varmıştı. Daha doğrusu, gelir dağılımı ve emek haklarına hitap etmeyen bir programın başarısı şansı yoktu. Adı üzerinde Yeni Düzen ancak gelir dağılımına ilişkin radikal reformları içeren bir program olarak halkın teveccühünü kazanabildi. 2. Büyük Buhran olarak adlandırılan 2008 Küresel Ekonomik Krizi sonrası da benzer bir aydınlanma yaşandı denebilir. O yıllarda Yeşil Yeni Düzen kavramını halk arasında ilk yaygınlaştıran Avrupa Yeşil hareketinin yürüttüğü kampanyalar oldu. 2010'larda küçük bir grubun gündeminde olan kavram 2020 itibarıyla ana akım siyaseti zorlayarak merkeze taşındı ve resmiyet kazandı. Tarihten alınan ikinci ders de, 2008 Krizi'ne karşı uygulanan teşvik programlarının niteliği ve sonuçlarına ilişkindir. Türkiye harıl harıl termik santral inşa etmeye, o santrallerde yakmak için kömür üretimini artırmaya devam ederken, o dönemde birtakım ülkeler ekonomiyi toparlamak üzere tasarladıkları teşvik programlarını fosil enerjiden çıkış için bir fırsata dönüştürdüler. 2010-2020 yılları arasında AB ve Türkiye ekonomilerinde yaşananlar bu seçimin ne kadar belirleyici olduğunu gösteriyor. Türkiye, içine sokulduğu enerji-karbon-kaynak yoğun büyüme patikasında önce Soma-Ermenek facialarını yaşadı, 2010'lu yılların sonuna büyük oranda iflas etmiş bir inşaat ve enerji sektörü ile gelebildi. AB, ABD ve Çin gibi ülkelerde ise karbonsuz ekonominin altyapısı oluşturuldu, ve temiz teknolojilerin gelişme hızı inanılmaz arttı. 2010'larda temiz teknolojilerin teşvik edilmesi sayesinde bugün güneş enerjisi ve elektrikli otomobiller oldukça yaygınlaşmış durumda. Sıfır karbonlu çelik, hidrojen yakıtı gibi inovasyonlar da benzer bir süreci yaşayacaklar. Dünyamızın bu ve benzeri temiz teknolojileri acilen geliştirmesi gerekiyor. Bu süreç hükümetlerin tasarladıkları politikalara ve ayırdıkları kaynağa bağlı olarak uzayabilir de kısalabilir de.

2008 Küresel Krizi sonrası açıklanan paketler 'yeterince' yeşil dönüşüm odaklı olsaydı, 10 yıl sonra yaşanan COVID-19 krizinin ekonomik ve toplumsal maliyeti bu denli yüksek olur muydu?" sorusu düşünülmeye değer. İçinden geçtiğimiz sürecin yıkıcılığı, talebi ve istihdamı canlandırırken, aynı zamanda sürdürülebilir ve krizlere dayanıklı ekonomik yapıların inşasının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Krizle karşı karşıya kalan her ülkenin kısa vadede ekonomiyi harekete-lendirme ve kurtarma planlarında seçeceği iki yol bulunmaktadır: İlki güçlü ve dayanıklı enerji sistemlerine geçişi destekleyecek teşviklerin uygulamaya konması; diğeri ise, orta vadede atıl kalma riski taşıyan yatırımların desteklenmesidir.

AYD kapsamında AB içinde 2030'a kadar harcanacak 1 trilyon avroluk kaynak ve onun tetikleyeceği özel yatırımlar gelecek için umut verici. Diğer ülkelerin de benzer bir dönüşüme, ister istemez, başlamaları şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim, ABD, Çin, Güney Kore gibi küresel üretim merkezlerinde bu dönüşümün ilk nüveleri görülmeye başlandı bile.

TÜRKİYE İÇİN RİSKLER VE FIRSATLAR

Dünya yeni bir yol ayrımında büyük oranda iklimle ve doğayla uyumlu dönüşümü seçmişken Türkiye'nin de tarafını doğru seçip acilen yola koyulması gerekiyor. Eski dünyadan kalma alışkanlıkla çevresel hedefleri zengin ülkelerin sahip olabileceği bir lüks olarak görme yanlışından dönülmesi gerekiyor. Yeşil Yeni Düzen çevresel olduğu kadar ekonomik ve toplumsal hedefleri de aynı potada buluşturabilen en gerçekçi programdır. Diğer ülkeler kadar Türkiye'nin de mevcut ekonomik ve toplumsal krizine tek çare Yeşil Yeni Düzen politikalarıdır.

Bu gidişatın dışında kalmanın ya da ters istikamette ilerlemek konusunda ısrar etmenin kısa, orta ve uzun vadede büyük ekonomik ve siyasi maliyetleri olacaktır.

Ekonomik olarak kısa vadede ortaya çıkan en büyük risk kaynağı AYD'nin Türkiye ihracatına yapacağı olumsuz etkidir. İhracatının %50'sini alan taraf olarak AB Türkiye için vazgeçilemeyecek bir pazardır. Ancak 2020'de AYD ile bu pazara ulaşmanın maliyetleri artmış durumda. Bu maliyet artışının ilki Sınırda Karbon Uyarlaması Mekanizması kanalıyla gerçekleşecektir.

Sınırda Karbon Uyarlaması Mekanizması

2022'de devreye girmesi beklenen düzenleme ile AB sınırdan geçen ürünleri içerdikleri karbon-yoğunluğuna göre vergilendirmeye başlayacaktır. AB, 2005 yılından beri üye ülkelerde demir-çelik, enerji santrali, çimento, kimyasallar gibi enerji ve karbon-yoğun sektörleri ETS adını verdiği bir sistemle vergilendirmektedir. Buna göre belli bir büyüklüğün üzerindeki tesisler (2018 itibariyle 11 bini aşkın tesis) üretim sürecinde bacalarından çıkan sera gazlarının her 1 tonu için 30 Avro civarında sisteme para ödemek zorundadır. AYD ile ETS'nin hem sektörel hem de coğrafi kapsamı genişleyecek hem de ton başına ödenecek ücret iklim hedefleriyle uyumlu biçimde artacak. Kuşkusuz AB bunu, birliğe dahil olmayan ülkeleri cezalandırmak için yapmıyor. AB içi üretim maliyetlerini artıran ETS, literatürde karbon kaçağı olarak adlandırılan, birtakım sektörlerin birlik dışına kaçması sorununa yol açmakta. Bunun AB açısından iki sakıncası var, ilki (AB içinden Türkiye'ye taşınan çimento fabrikası nedeniyle) AB içinde üretim ve istihdam kaybı), ikincisi de, AB sera gazları düşerken (Türkiye'de sera gazları düzenlenmediği için) küresel emisyonların aynı oranda, hatta daha da yükselmesi). Sınırda Karbon Uyarlaması (SKU) bu sorunlara cevaben hazırlanmış bir düzenlemedir. Bunun anlamı AB içindeki ve dışındaki üreticilerin karbon maliyetlerinin eşitlenmesidir. Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, Türkiye'nin 90 milyar avro düzeyindeki AB ihracatı için sınırda ödeyeceği miktar, karbon fiyatına (ton başına 30 ve 50 avro) bağlı olarak 1,1-1,8 milyar avro gibi oldukça önemli bir tutardır15. Bu maliyet sektörler arasında eşit dağılmıyor. Örneğin SKU'dan en olumsuz etkilenecek sektörün, kazancının nereyse %13 ila 18'ini AB'ye geri ödemek zorunda kalacak olan çimento sektörü olduğu görülüyor. Bu çok yüksek bir oran ve pratik olarak AB'ye çimento ihracatının bitmesi anlamına gelmektedir. Etkiler tabii ki çimento sektörüyle sınırlı kalmayacak, Türkiye'nin milli gelirine ve istihdamına olumsuz dolaylı ve dolaysız etkileri olacaktır. Bu, az ya da çok diğer ihracatçı sektörler için de geçerlidir. Peki Türkiye bu riski nasıl bertaraf edebilir? Tabii ki dönüşerek, ancak bu dönüşümün 2022'ye yetişmesi mümkün

14 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_931

15 https://www.researchgate.net/publication/344350271_Ekonomik_Gostergeler_Merceginden_Yeni_Iklim_Rejimi

değil. Daha da ötesi ülke çapında tutarlı bir iklim ve dönüşüm programı olmadan orta vadede de başarılması mümkün değil. Dönüşüm maliyetli ve zaman alıcı bir süreçtir. Türkiye ne yazık ki Kyoto İklim Müzakerelerin'den bugüne kendini hapsettiği konumundan dolayı treni kaçırmak üzere, hatta kaçırdı denebilir. Dünya Bankası ortaklığında 2014 yılında başlayan karbon fiyatlama sistemi kurmaya ilişkin araştırma ve geliştirme programı (PMR-Türkiye) 2021'de sonlanmış, birçok mevzuat hazırlanmış ve pilot uygulamalar yapıldığı halde sistem hayata geçirilememiştir16. Bu bağlamda kısa vadede atılacak en acil adım ETS ile uyumlu bir Türkiye Sera Gazı Emisyon Ticaret Sistemi'nin kurulmasıdır. Bu sistemle AB'ye her yıl sınırda ödenecek 1,1-1,8 milyar avroluk kaynak Türkiye'de kalabilir ve sektörlerin dönüşümü için harcanabilir.

DÖNGÜSEL EKONOMİ DÜZENLEMELERİ

Üret-tüket-at şeklinde lineer olarak organize olmuş bir ekonomik sistemin dünyanın kısıtlı kaynaklarıyla uyumlu olmadığı kolayca görülebilir. Evlerimiz, ne yapacağımızı bilemediğimiz elektronik çöplerle dolu. İşin bir de sağlık ve kirlilik yönetimi tarafı var. Mikroplastik kirliliği had safhaya ulaşmış durumda. Döngüsel ekonomi, üret-tüket-tekrar-kullan-üret şeklinde farklı bir ekonomik işleyişi öngörüyor. Geri dönüşümün yaygınlaştırılması ön planda olsa da döngüsel ekonomi bununla sınırlı değil. Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu düzenlemeleri ile şirketlerin sorumluluğu tüketim aşaması ve sonrası döneme genişletilecek. Ürün tasarımları uzun ömür, kolay tamir edilebilirlik, farklı amaçlarla kullanılabilme gibi farklı ölçütler üzerinden revize edilmek durumunda kalacak. Ürünlerde belli oranda geri dönüşümlü malzeme kullanmak, tüketim sonrası bu ürünlerin şirketler tarafından toplanması şartı, bu ürünleri üreten şirketleri yine benzeri bir dönüşüme zorluyor. Ürünleri bu kriterleri sağlamayan üreticiler (döngüsel ekonomi etiketi alamamış) AB pazarından men edilecek. SKU gibi bu düzenlemenin de Tekstil, Beyaz-Eşya, Makine, Otomotiv, Elektronik sektörleri için ciddi maliyetleri olacaktır. Söz konusu sektörlerin AB'nin Eko-Tasarım gibi eski tarihli düzenlemeleri ile zaten belli bir aşamaya gelmiş olmaları iyi haber olsa da, enerji etkinliğinin ötesinde katedilmesi gereken ciddi bir yol vardır.

SİYASİ VE FİNANSAL RİSKLER

Tüm bu dönüşümler ciddi miktarda bir mali kaynak gerektiriyor. Sırf enerji sektörünün karbondan arındırılması için gereken kaynak yıllık 13,5 milyar dolar düzeyinde seyrediyor17. Türkiye'nin kendi kaynaklarıyla bu dönüşümü finanse edebilmesi kısa ve orta vadede mümkün değil. Siyasi ve ekonomik belirsizlikler sebebiyle dış yatırım çekme konusunda sıkıntılar halen devam ediyor. Ne var ki, dünyada bu dönüşümü mümkün kılabilecek, "küresel iklim fonu" denilen havuz giderek derinleşmekte. Bu kaynağa erişmenin en önemli şartı aktif bir iklim politikası uygulamak ve dönüşüme istekli olmak. Günümüz Türkiye'sinin eksiği budur. Türkiye 2015'te taraf olduğu Paris İklim Anlaşması'nı parlamentosunda onaylamamış birkaç ülkeden biridir. Oysa Paris'te BM'ye taahhüt edilen 2030'da %21 azaltımla hedeflenen 960 Mt CO2e düzeyine iklim alanında hiçbir düzenleme yapmadan (yani mevcut yapı korunarak) dahi ulaşmak mümkündür. Ülkelerin gönüllü bildirimleri temelinde oluşturulan bu hedefler ile küresel iklim değişikliğinin kontrol edilemeyeceği gerçeği ortada olsa da, Türkiye'nin bu hedefi bile ciddiye almamasının birtakım siyasi sonuçları olacaktır. Avrupa Yeşil Düzeni AB'nin temel referansı haline geldikçe AB-Türkiye ilişkilerinde iklim politikası uyumsuzluğundan kaynaklanan sorunlar her geçen gün artabilir. Halihazırda AB ile yürütülmekte olup da çıkmaza giren Gümrük Birliği Modernizasyonu müzakereleri buna en güzel örnektir[18].

SONUÇ YERİNE

Doğayla uyumsuz ekonomik sistemin ortaya çıkardığı Covid-19 ve iklim krizlerinden çıkışın yolu bu sistemi dönüştürmekten geçiyor. Bu bir seçim ya da lüks/ihtiyaç ikiliğinde tartışılabilecek bir mevzu olmaktan çıktı ve zorunluluk halini aldı. Dönüşmemenin maliyeti giderek artacak. Önce dönüşenler kârlı çıkacak.

Dönüşüm için ciddi miktarda mali kaynak gerekiyorsa da, esas darboğaz siyasi irade eksikliğidir. AB ülkeleri 2008 Küresel Krizi ile uyanıp ekonomiyi kurtarmak için seferber ettikleri kaynakları fosil enerjiden çıkış için bir fırsat olarak kullandılar ve 10 yıl içerisinde önemli bir yol katettiler. Avrupa Yeşil Düzeni 2019'da açıklanabildiyse bu 10 yıllık hazırlığın sonucudur. Covid-19 pandemisi de AB'yi yolundan döndürememiş, sektörlere desteği doğaya sıfır etki şartına bağlamıştır. AB'nin ardından ABD ve Çin gibi ekonomik güçlerin de benzer yola girmesi yeşil dönüşümün salt ekolojik değil, krizin ekonomik ve toplumsal boyutlarını da gözeten bir yaklaşıma sahip olduğunu gösteriyor.

Türkiye vakit kaybetmeden ekonomik ve toplumsal tüm bileşenleri bir araya getirerek Türkiye Yeşil Düzeni programını oluşturmak için harekete geçmelidir. SKU ve Döngüsel Ekonomi düzenlemeleri ister istemez tüm sektörleri dönüşüme zorlayacaktır. Bu tek tek sektörlerin altından kalkabileceği bir yük değildir, ve ancak Türkiye çapında bir organizasyonla başarılabilir. İklimle uyumlu, toplumsal adaleti gözeten bir yeşil dönüşüm Covid-19 ve benzeri pandemilere karşı da daha dirençli olmayı sağlayacaktır.

AHMET ATIL AŞICI

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi 2020-2021 İPM Mercator İklim Değişikliği araştırmacısıdır

Son yıllarda yeşil dönüşüm ve Avrupa Birliği Yeşil Yeni Düzen'in Türkiye ekonomisine etkileri üzerine çalışmaktadır

16 https://www.researchgate.net/publication/348306641_AVRUPA_BIRLIGI'NIN_SINIRDA_KARBON_UYARLAMASI_MEKANIZMASI_VE_TURKIYE_EKONOMISI

17 https://www.shura.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/Salgin-_sonrasinda_enerji_donusumu.pdf

18 https://www.researchgate.net/publication/344350271_Ekonomik_Gostergeler_Merceginden_Yeni_Iklim_Rejimi

BAKIMIN MALİYETİ:

KRİZ DÖNEMİNDE DEĞERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

MARY MELLOR İLE RÖPORTAJ

RÖPORTOR: **ANABELLE DAWSON**

Koronavirüs krizi, hasta bakımından marketleri açık tutma çabalarına kadar toplumların hayatta kalması için elzem olan işlere dikkat çekti. Krizin yükünü ağırlıklı olarak kadınlar omuzladı. İktisatçı ve ekofeminist yazar Mary Mellor, ekonominin belirli işleri ve işçileri neden dışarı ittiğini açıklayarak yeni bir değer sistemi için fırsatlara işaret ediyor. Adalet ve sürdürülebilirlik ilkeleri rehberliğinde işleyen ekonomiler yaratmak için verdiğimiz çabalarda, çalışmayı yaşamla uzlaştırmak elzem olacak.

Annabelle Dawson: Yaşadığımız sağlık krizi toplumlarımızdaki çalışma sorununa ciddi ölçüde görünürlük kazandırdı. Pandemide kadınların rolü ne oldu?

Mary Mellor: Krizin başlangıcından bu yana kadınlar için yaşam çok daha karmaşık hâle geldi. Hayati öneme sahip iş kollarında zaten birçok kadın çalışıyor. Bu süreçte ev işleri de önemli ölçüde değişti. Bu değişim sadece bakımla ilgili değil, aynı zamanda bulaştan kaçınma ve evde eğitimle ilgili konularla da alakalı. Gelir seviyesi ve sıkışık mekanlarla ilgili endişeler her zamankinden daha büyük hale gelirken; kadınların, okul kapılarında, parklarda ve oyun alanlarında kadın arkadaşlarıyla görüşme imkânları da sınırlandı. Akıl sağlığı ve aile içi şiddet başlıca endişeler. Bir kadın, hayatı boyunca karşılaşabileceği neredeyse tüm sorunlarla şu anda karşı karşıya diyebiliriz.

Bu durumda iki farklı patriarka türünden bahsedebiliriz. Birincisi evdeki patriarka. Erkekler davranışlarını değiştiriyor mu ve eğer değiştiriyorlarsa, kriz bittikten sonra da bu değişiklik devam edecek mi? Bir yandan da daha geniş anlamda ekonomiye içkin bir patriarka mevcut. Ekonomi, bakım işleri için alan açıyor mu? Ekonomi ataerkil olarak örgütlenmişse ve ailede bir kriz patladığında devreye girme rolünün kadına ait olduğunu varsayıyorsa, erkekler işverenlerden aynı anlayışı görmedikleri için isteseler bile kadınlara yardım edemezler.

İdealinde, yaşlı, genç ve hasta bakımı ile eğitim gibi insanın yaşam döngüsünde hayati olan işlere saygıyı sürdüren "yeni bir normal"in ortaya çıkmasını görmeliyiz. Sık sık evrensel temel hizmetlerden bahsediliyor. Bakım ve eğitim, ekonominin evrensel temelleri olarak görülmeli; hayati ve en önemli parçaları olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla bu öneme karşılık gelecek şekilde de ücretlendirilmelidir. Toplumlar arasında farklılık gösterse bile, toplumsal cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği hâlâ çok fazla. Bunun nedeni kısmen bakım emeği gibi çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan işlerin çoğunun ücretsiz veya düşük ücretli olması. Bu tür işler daha iyi ücretlendirilseydi ve daha değerli olsaydı, daha fazla erkek de bu işlerde çalışırdı.

Kadınların yaptıkları işlerin beden emeği olduğunu gözlemlemiştiniz. Bu gözlem Covid-19 bağlamıyla da alakalı mı?

Beden emeğini, doğada bir beden olarak bulunmanın getirdiği, insan varoluşuna dair bir sorumluluk olarak görüyorum. Bedenle çalışma sadece kadınlar tarafından yapılmaz, erkekler tarafından da yapılabilir, çocuklar tarafından da yapılabilir. Tarihsel olarak beden emeği sarf edenler köleler olmuştur. Bununla birlikte, beden emeği çoğu zaman kadınların üzerine kalır; onların görev, adalet, sevgi, bağlılık ve merhamet duygularına atfedilir çünkü başka hiç kimse sorumluluk almaz. Ben buna "dayatılmış fedakârlık" diyorum. Beden emeği sadece bakım işlerini yapmak değil, bakım sorumluluğunun üstlenilmesi, zaman harcanması ve kadının hayatında belirli kısıtlamalar olması anlamına da geliyor; sürekli "erişilebilir" olmak gibi. Önceden planlanabilen işler değil bunlar. İnsanlar yaşlanır veya çocukların büyütülmesi gerekir, bunları biliyorsunuz. Ancak zihinsel ve fiziksel çöküş her an gerçekleşebilecek şeyler.

> EKONOMİMİZİN YAPILANDIRILMA ŞEKLİ KADIN EMEĞİNİ VE DOĞAL YAŞAMI DIŞSALLAŞTIRIYOR.

Biz bedeni olan yaratıklarız ve bedenlerimiz bir çevre içerisinde var olur. Ekonomi ise bedendeki yaşamı marjinalleştiriyor. Ekonominin, insanın doğadaki varoluşunu nasıl ele geçirdiğine işaret etmek için "Ekonomik Adam" (kadın da olabilir) fikrini geliştirdim. Ekonomi sektöründe çalışan insanlar, beden emeğini, bedenin beklenmedik ve günlük rutin döngüsünü görmezden gelmek zorundalar. Elbette bu, bedenleri olmadığı için değil; 24 saatlik döngüyü ve doğumdan ölüme kadar olan yaşam döngüsünü yaşamaları gerekiyor. Bedenselliklerini marjinalleştirebilirler ama ondan kurtulamazlar. Ekonomik Adam, hasta değilmiş, sorumlulukları yokmuş gibi davranmak zorunda. Çocuklarını okuldan alabilmek için eve yakın bir yerde çalışması gerekmiyormuş gibi davranmak zorunda.

Öyleyse beden emeği, bedenin en insani ihtiyaçlarını karşılayan bakım ve öğrenim işi olarak "hayati iş" olma eğiliminde mi?

Beden emeği aynı zamanda çöpleri toplama, temiz su temini, ulaşım... aslında beden emeği gerektiren oldukça fazla sayıda iş kadınlarla olduğu

kadar erkeklerle de alakalı. Beden emeğini toplumsal cinsiyet eksenine çok fazla oturtmamaya dikkat etmeliyiz. Asıl sormamız gereken soru şu: bu işlerin hayati olduğunu kabul etmeye devam edecek miyiz? Kanalizasyon işçilerini ve gıda işleyen işçileri emeklerinin karşılığını alacak şekilde ödüllendirecek miyiz? Finans sektörü olmadan da yaşayabiliriz, milyarderlerin kullandığı lüks yatlar ve SUV araçlar olmadan yaşayabiliriz. Ücretsiz emek söz konusu olduğunda, neye para ödediğimiz ve neye ödemediğimiz hakkındaki öncelikleri alt üst eden bir ekonomiye ihtiyacımız var.

Kriz süresince Jacinda Ardern, Nicola Sturgeon ve Angela Merkel gibi kadın liderler neden daha etkili liderler olarak algılanmakta?

Bu kesinlikle toplumsal cinsiyete dayalı bir durum. İşinin ehli erkek liderler olmadığını söyleyemem ama bu kadınlar olağanüstü bir iş çıkardılar. Hepsinin farklı politikaları var; Merkel sağcı, Sturgeon'un bağlı olduğu İskoç Ulusal Partisi sola yakın, Jacinda Ardern ise Emek Partisi'nden. Bu üç kadının ortak noktası siyasi egolarının olmaması, şaşırtıcı bir şey bu. Bu kadınların Boris Johnson ve Donald Trump gibi narsisist politikacılarla benzer şekilde davrandıklarını hayal bile edemezsiniz. Davranışlarının ne kadar amaç-odaklı, rasyonel ve dramatiklikten uzak olduğunu düşünürsek, bu üç kadın ile Johnson ve Trump zıt uçlarda duruyor diyebiliriz. Ego olmadan güç sahibiler. Ben de her birine hayranlık duyuyorum.

Para ve finans sistemi üzerine kapsamlı olarak çalıştınız. Bu çalışmaları ekofeminizm ve yeniden üretim emeği üzerine yaptığınız çalışmalarla nasıl ilişkilendiriyorsunuz?

Para hakkındaki çalışmam aslında ekofeminizm üzerine yaptığım çalışmalardan doğdu. Ekofeminizmle ilgilenmeye ise, bu akım 1970'lerin ortalarında bir hareket olarak büyümeye başladığında başlamıştım; ve ekofeminizm hakkında detaylıca yazmaya da 1990'larda başladım. Kullandığım çerçeve çok esnek anlamda Marksist teoriydi, eşitsizlik, sınıf ve ekonomik yapılar hakkındaki genel teori diyebiliriz.

Ev işi ile bizim algıladığımız şekliyle ekonomi arasındaki ayrımı ve kadınların bu ayrımdaki yerini incelemeye başladım: emeklerinin karşılığını ödemeyerek veya eksik ödeyerek ekonomi kadınlara eşitsiz muamale ediyor. Bunun beden emeğine dayandırıldığını hissettim: erkek egemen formel ekonomi, dayatılmış fedakârlık olgusu üzerinden, büyüme, ölme, hastalık ve sağlıkla ilgili işlerden kadınları sorumlu tutarak, doğada insan bedeni olarak var olmanın sonuçlarını azaltıyor.

> KRİZ ANLARI, PİYASA SİSTEMİNİN SINIRLARINI VE POTANSİYEL BAŞARISIZLIĞINI İFŞA EDER.

"Buradaki sınır nedir?" diye düşünmeye başladım. "Bu sınır nasıl kontrol ediliyor?" Sınırın para olması beni şaşırttı. Ekonomimizin yapılandırılma şekli kadın emeğini ve doğal yaşamı dışsallaştırıyor. Ben de böylece "para nedir?" diye sormaya başladım. Neden gereksiz veya önemsiz olan birçok şeye değer verilirken, ihtiyacımız olan şeylere değer verilmiyor? Bu beni paranın gerçekte ne olduğunu ve nasıl işlediğini, onu kimin kontrol ettiğini ve kimin para sahibi olduğunu sorgulamaya yöneltti.

Para, daha sürdürülebilir ve adil ekonomilere geçişte değişim için bir araç olabilir mi?

Paranın ne olduğunu, nasıl çalıştığını, tarihini, sosyal ve politik doğasını anlarsak, radikal potansiyelini de kavrayabiliriz. Hâkim neoliberalizm modeli günümüzde neredeyse tam kontrole sahip. Çoğu kişi ekonominin değişmez olduğunu, hiçbir şeyi değiştiremeyeceğimizi düşünüyor. Ancak parayı yeniden düşünen çalışmalar sadece akademik kuram değil, aynı zamanda statükoyu kıracak kadar güçlü bir çerçeve inşa etmekte. Friedrich Hayek neoliberalizm üzerine çalışmalarına 1930'larda başlayıp 1940'lar ve 50'lerde devam etti. Fikirlerinin 1980'lerden bu yana neoliberalizmin en parlak dönemiyle kaynaşması 30 yıl sürdü. Radikal alternatifler düşünme çalışmaları ise 2000'lerden beri büyüyor ve 20-30 yıl içinde yeni bir sağduyu gelişmiş olabilir.

> PARANIN NE OLDUĞUNU, NASIL ÇALIŞTIĞINI, TARİHİNİ, SOSYAL VE POLİTİK DOĞASINI ANLARSAK, RADİKAL POTANSİYELİNİ DE KAVRAYABİLİRİZ.

Kriz anlarında yapılan müdahalenin ölçeği, hükümetin eylem kapasitesinin mali açıdan kısıtlı olduğu fikrini zayıflatıyor. Bu durumdan bir fırsat doğabilir mi?

Muhtemelen bir dönüm noktası bu: Kriz anları, piyasa sisteminin sınırlarını ve potansiyel başarısızlığını ifşa eder. 2007-2008 yıllarında sorun finansal sistemdi. 2019-2020'de ise, ekonomik krize yol açan şey bir sağlık krizi oldu. Sağlığın ekonomiye baskın gelmiş olması oldukça önemli. Neoliberalizmin ortaya attığı büyük iddialar—paranın az miktarda olduğu, yalnızca piyasanın zenginlik yarattığı ve devletin para yaratmadığı (ya da yaratabiliyorsa yapmaması gerektiği) efsaneleri—yerle bir edildi. 2007-2008 yıllarında finans piyasalarını devlet kurtardı ve şu anda da yine yığınla para akıtıyor. Devletin harcamalarını vergilendirme yoluyla karşılaması gerektiği ve o durumda bile vergi mükellefinin özel sektörün bir ürünü olduğu varsayımı aslında çok ikna edici bir varsayım. Gelgelelim, kamu sektörü gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYİH) katkıda bulunur ve çalışanları da vergi öder. Kamu ekonomisi kavramına sahip değiliz, sadece piyasa ekonomisi konuşuluyor. Borç kavramı, tam da kamu ekonomisi kavramının ve paranın kamuya açık olduğu gerçeğinin inkârıdır. Kamu, para yaratma ve dolaşıma sokma egemenliğine sahiptir. Hükümet finans sektöründen borç alırsa, bu borçlanmadır. Ancak merkez bankasından borç alırsa, devlet fiilen kendi kendine borçlanıyor demektir.

Borç hakkında sahip olduğumuz varsayımlara ne tür anlatılar meydan okuyabilir? 2008 sonrası dönemde borç politikaları kemer sıkmayı haklı çıkarmak için kullanıldı. İleriye dönük olarak da büyük bir tehdit bu.

2008'den sonra yanlış bir şekilde kemer sıkma politikasını savunan Uluslararası Para Fonu'nun (İMF) artık çok farklı bir üslup benimsemiş olması bir umut kaynağı oluşturuyor. Küresel para politikaları üzerinde etkisi olan İMF, şu an, oldukça da haklı olarak, devletlerin nicel genişleme ve özel sektöre doğrudan destek yoluyla büyük miktarda yaptığı yeni para aktarımlarını durdurmamalarını teşvik ediyor. Kamu sektörü hâlâ işliyor, ancak özel sektör sınırsız fonlar aracılığıyla kurtarılıyor.

Ekonomide fonlama veya para üzerinde doğal bir sınır yoktur. Piyasa ekonomisindeki para, şu an işsizlik ve azalan talep nedeniyle ortadan kalktı. Bu durum, topun oyun dışı bırakıldığı bir futbol

maçına benziyor. Oyuncular hâlâ sahada, ancak top geri gelene kadar oynamaları mümkün değil. Para da oyun dışı kaldı ve biri onu sahaya koymadıkça geri gelmeyecek. Bunu yapacak kadar güçlü olan tek para kaynağı devlettir. Para akışının yalnızca ekonomi "aşırı ısınmaya" yani şişmeye başladığında durması gerekir. Ancak ekonomilerimiz çok uzun zamandır sabit kaldı. Para politikalarının bağlamı 1970'lerden beri tamamen değişti.

> ÜCRETSİZ EMEK SÖZ KONUSU OLDUĞUNDA, NEYE PARA ÖDEDİĞİMİZ VE NEYE ÖDEMEDİĞİMİZ HAKKINDAKİ ÖNCELİKLERİ ALT ÜST EDEN BİR EKONOMİYE İHTİYACIMIZ VAR.

Öyleyse, kemer sıkma politikalarının geri dönüşünü görmeyeceğimize dair umut var mı?

Kesinlikle. Para hakkında başlangıçta marjinalize edilen fikirler ana akım hâline gelmekte. Parasal reform hareketlerinin çıkış noktalarından biri, bankaların yoktan para yarattığının fark edilmesiydi. Ondan önce, bankaların birikimleri toplayıp bunları isteyenlere borç verdiği varsayılıyordu. Ancak her zaman mevduattan çok daha fazla kredi verildi, böylece bankaların para yarattığı ortaya çıktı. Peki ne tür bir para yaratıyorlardı? Kamu parası: sterlin, euro, dolar. Para arzı banka kredilerine bağlı olmaya başladı ve 2008'de kredi alımı durduğunda, para arzı önemli ölçüde azaldı. Ortaya çıkan kriz, kontrolsüz bir şekilde özel para yaratmanın sürdürülemez olduğunu farkına varmaya zorladı bizi, merkez bankalarını ve İMF'yi bile.

Paraya ilişkin kurumsal yapılar, benim gibi radikal para teorisyenlerinin yaptıkları argümanı anlamaya başlıyor ve tutumlarını değiştiriyorlar. Paranın yaratılması ve dolaşımında halkın sahip olduğu rol, paranın işleyiş sürecinin bir parçası olarak görülüyor. "Devlet ne kadar doğrudan fon sağlıyor?» ve "Banka kredileri nasıl düzenlenmeli?" gibi soruları sormaya başlamalıyız. Piyasaya dayalı kâr ve büyüme kavramlarından uzaklaşmamızı sağlayacak birçok tartışma açılabilir. Kamu ekonomisi farklı ilkeler ile çalışır: ihtiyaçlarla, hizmetlerle ve bunların değişimini desteklemek için gerekli olan paranın dolaşımı ile ilgilidir: "Ben sana bakarım, sen de çocuğumu eğitirsin." Piyasa yapısı değil, kamusal bir yapı söz konusudur.

Finlandiya'da, GSYİH'nın yarısından fazlası kamu sektöründedir. Özel bir ekonomiden ziyade kamusal bir ekonomi. Öte yandan Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisinin üçte birini kamu sektörü oluşturur. Kamusal ve özel ekonomi arasında denge sağlama işi paranın geldiği yer. Paranın banka kredileri yoluyla tahsis edilmesi ve devlet harcamaları, tartışmanın merkezinde olmalıdır.

Bakım sağlama rolünü üstlenmiş kadınlar kendilerini genellikle kamu harcamalarında yapılan kesintilerden en çok etkilenen uçta bulurlar. Çevresel değişim ve bozulmanın etkilerinde de benzer bir toplumsal cinsiyet dinamiği görüyoruz. Feminist ve iklim hareketleri arasındaki bağı nasıl tanımlarsınız?

Beni endişelendiren bir konu bu. Ekofeminizm, 1970'lerde ekolojizm ve ikinci dalga feminist hareket ile aynı zamanlarda ortaya çıktı. Feminist hareketin özünde yeşil düşünceyi barındırdığını düşünmüyorum. Yeşil hareketin de feminizmi içselleştirdiğini düşünmüyorum. Bu ikisini ekofeministler birbirine bağladı, ancak ekofeministler de ne yalnızca feminist ne de yalnızca yeşil, adı üstünde ekofeministler. Benim endişem, iklim tartışmasının feminist düşünceyi dâhil etmekte başarısız olacağı. Bence bu tartışma büyük ölçüde erkek egemen olacak ve teknik konulara odaklanacak. Beden emeği ile şu anki hâliyle ekonominin çalışma biçimi arasındaki ayrım muhtemelen sade bir dille açıklanmayacak. Yeşil Yeni Düzen büyük olasılıkla sadece teknolojik çözümlerden oluşacak, ki bunlar kamu finansmanı alacak; ancak muhtemelen bakım emeği ve toplumsal çalışmalar için kamu finansmanı olmayacak. Bu tarzdaki emek çeşitleri büyük olasılıkla parasal terimlerle takdir edilmeyecek.

Avrupa'daki Yeşil Yeni Düzen, başkalarının ve gezegenin bakımını üstlenen insanlar için bir bakım geliri talep ediyor. Bu teklif hakkında ne düşünüyorsunuz?

1970'lerde ev işi için ücret talep eden bir kampanya vardı. Bazı feministler, kadınları toplumsal cinsiyet düzenindeki işlere, beden emeğine hapsettiğini öne sürerek bu fikre karşı çıktılar. Bakım geliri söz konusu olduğunda verdikleri emek için kadınlara veya doğaya ekonomiden bir aktarım yapılması bence adil bir öneri. Yeşil Yeni Düzen'in yapması gereken şey emek ve yaşamı, hem ekolojik zamanı (doğanın yenilenmesi için geçen süre) hem de biyolojik zamanı (bedenin doğumdan ölüme olan yaşam döngüsü) hesaba katarak birleştirmek. Yeşil Yeni Düzen, emek ve yaşamı eksiksiz bir şekilde bütünleştirmezse, bakım sorununun üstesinden gelebileceğini sanmıyorum.

İstediğimiz, hayati ihtiyaçlarımızı önceleyen bir ekonomi. Ben buna "yetecek kadar erzak tedariki" diyorum: herkes için yeterli, ama ne çok fazla ne de çok az. [Yeterli] tedarik, sadece kâr getirici faaliyetler değil, ücretsiz çalışma, keyifli çalışma ve topluluk yaşamını da beraberinde getirir. Kâr, hesapladığımız son şey olmalı. Özel veya kamusal çalışma söz konusu olduğunda, sorulması gereken anahtar soru, çalışmanın insanların hangi ihtiyacını karşıladığıdır.

MARY MELLOR

İngiltere'deki Northumbria Üniversitesi'nde fahri profesördür. Ekofeminizm, sosyal ekonomi, toplumsal adalet, sürdürülebilirlik ve radikal para teorileri hakkında birçok çalışmaya imza atmıştır. En son kitabı Money: Myths, Truths and Alternatives 2019'da Policy Press'ten yayımlanmıştır.

ANNABELLE DAWSON

Green European Journal'da yazı işleri asistanıdır.

*30 Kasım 2020'de **Green European Journal**'da yayımlanmıştır.*

***https://www.greeneuropeanjournal.eu/the-cost-of-care-rethinking-value-in-times-of-crisis/** adresinden indirilmiştir.*

KAPİTALİZMİN ÖTESİNDE
COVİD SONRASI EKONOMİ

YAZAR:
IRENE VAN STAVEREN

Korona krizi, kapitalizmin piyasanın şekillenme yollarından yalnızca bir tanesi olduğunu daha da netleştirdi. Piyasanın şekillenme biçimi oldukça farklı da olabilir. Bu yazı, piyasanın bir kez daha toplumun içine yerleştirildiği (embedded) ve devlet tarafından daha iyi düzenlenebildiği bir korona sonrası ekonomi dileği.

Adam Smith, kapitalizmi devlet aracılığıyla sınırlama ve onu toplulukların değerlerine ve hedeflerine yerleştirme olasılığı konusunda iyimserdi. Diğer yandan Karl Marx, düpedüz bunun mümkün olduğuna inanmadı. Son on yılda, her iki ekonomist de haklı çıktı. 2008'de yaşanan finansal kriz ve onu izleyen durgunluk dönemi, Marx'ı haklı çıkardı: dizginlenmemiş kapitalizm, finans sektörünün kontrolden çıkmasına izin verdi ve konut piyasasını balon batağına sürükledi. Covid-19 krizi ise Smith'i haklı çıkardı: Birincisi, piyasalar patladığında, devlet devreye girdi. İkincisi, market alışverişi için insanların birbirine yardım etmesinden, maskelerin maliyetine satılabilmesi için fabrika üretiminde değişiklik yapılmasına kadar topluluk duygusunun her türlü girişime ön ayak olabileceği görüldü. Zaten kapitalizm tam olarak nedir; ve piyasadan nasıl ayırt edilebilir? Hem Smith hem de Marx'a göre kapitalizm, piyasanın belirli bir ifadesidir ve piyasa kavramıyla eşit tutulamaz. Dolayısıyla piyasa, farklı bir şekilde de tasavvur edilebilir; örneğin kapitalizm sonrası bir ekonomide, artık kapitalizme özgü özellikleri sergilemeyen bir ekonomi.

Dikkat çekicidir ki, çoğu çağdaş iktisatçı ve politikacı, piyasa ve kapitalizm arasındaki farkı unutmuştur. Bu iki kavram konuşmalarda genellikle birbirinin yerine kullanılır. Dahası, kapitalizm üzerine düşünme, çoğu zaman bir bilim olarak iktisatla karıştırılır, sanki ekonominin tamamı piyasa mantığı tarafından yönetiliyor veya daha da kötüsü, ekonomi kapitalizmin hizmetindeymiş gibi. Bu dar görüş, ana akımın ötesine bakan ve klasikler hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olan iktisatçılara haksızlık eder. İktisadi düşüncenin zengin tarihine bakmak, piyasa ile piyasanın sadece kapitalizme özgü yorumu arasındaki farkı aydınlatmaya yardımcı olabilir. Bu analiz, mükemmel biçimde uygulanabilir kapitalizm sonrası bir piyasa ekonomisinin bazı özelliklerini ortaya çıkarmamıza da olanak tanır: piyasanın tekrardan topluluğun içine yerleştiği ve devlet tarafından daha iyi kontrol edildiği korona sonrası bir ekonomi.

> HEM SMİTH HEM DE MARX'A GÖRE KAPİTALİZM, PİYASANIN BELİRLİ BİR İFADESİDİR VE PİYASA KAVRAMIYLA EŞİT TUTULAMAZ.

PİYASA VE EKONOMİ

Piyasa, arz ve talep için etkin bir değişim mekanizmasıdır. Piyasa işlemleri, hem alıcı hem de satıcı için bir kazan-kazan durumudur; ikisi de takas yapmadan önceki hâllerinden daha iyi bir duruma gelirler. Ancak, Nobel ödüllü Kenneth Arrow ve Gérard Debreu'nun yarım asırdan uzun bir süre önce matematiksel olarak kanıtladığı gibi bir şartla: piyasadaki her katılımcının talep gören kaynaklara yeterli miktarda sahip olması gerekir. Bu koşul hiçbir suretle her zaman karşılanmaz.

Örneğin, John Maynard Keynes, durgunluk döneminde talep edilenden daha fazla emek arzı olursa, işsiz insanların piyasa ücretinden daha düşük bir ücretle çalışmaya istekli olabileceklerini fark etmiştir. Yine de bu işçiler işe alınmayacaktır; çünkü şirketler, tüketici güveni olmaması veya satın alma gücünün az olması nedeniyle ekstra ürün satamayacaklardır. İşgücü fazlası bu nedenle değiş tokuş edilemez. Dolayısıyla Keynes, bir kriz anında, şirketlerin daha fazla üretip daha fazla personel istihdam edebilmesi için, hükümetin iş yaratması ve satın alma gücünü piyasada etkin kullanması gerektiğini savunmuştur. Covid-19 krizinde de dünya çapında hükümetlerin bu rolü büyük ölçüde üstlendiğini gördük.

> [...] PİYASA, KARŞILIKLI YARAR SAĞLAYAN İŞLEMLERİN GERÇEKLEŞEBİLECEĞİ BİR DEĞİŞ-TOKUŞ MEKANİZMASINDAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR. ANCAK SATIN ALMA GÜCÜ OLMAYANLAR PİYASAYA KATILAMAZLAR.

Gelişmekte olan ülkelerde hükümetler, genellikle bu strateji için gereken kapasiteden yoksundur. Şu anda Venezuela, çaresizce altın rezervlerini nakde çevirmeye çalışıyor ve rekor sayıda gelişmekte olan ülke, acil yardım fonundan kredi almak için Uluslararası Para Fonu'nun kapısını çaldı. Nobel ödüllü kalkınma ekonomisti Amartya Sen, çocukken yaşadığı açlığı, gıda eksikliğinden değil; topraksız yoksul nüfusun satın alma gücünün olmaması üzerinden açıklamıştır. Bu arada, gıda, Hindistan'daki diğer eyaletlere ve hatta ona yönelik güçlü bir talebin olduğu yurtdışına ihraç ediliyordu. Bengal'deki ihracatçı pirinç çiftçileri ve diğer yerlerdeki ithalatçılar için bir kazan-kazan durumu söz konusuydu, topraksız çiftçiler ve işsizler için ise açlık.

Kısacası, piyasa, karşılıklı fayda sağlayan işlemlerin gerçekleşebileceği bir değiş-tokuş

mekanizmasından başka bir şey değildir. Ancak, satın alma gücü olmayanlar, piyasaya katılamazlar. Ve üzerinde gıdalarını yetiştirecekleri veya kiraya verebilecekleri arazi gibi kendilerine ait kaynaklar olmadan geçimlerini sağlayamazlar. Buna bir tepki olarak, modern zamanlarda devlet, temel sosyal hizmetleri kısmen üstlenmeye başladı.

ADAM SMİTH'TEN DERSLER

Dolayısıyla piyasa, sadece belirli koşullar altında ve devlet desteği sayesinde etkin olan bir kazan-kazan mekanizması gibi görünmektedir. O zaman bile, her türlü piyasa başarısızlıklarından dolayı genellikle optimal değildir: Bu başarısızlıklardan birkaçını saymak gerekirse, olumsuz dışsallıklar, rant arayışı (fırsatçılık), ahlaki tehlike (eksik bilginin kötüye kullanılması) ve bazı kamu hizmetlerinin sağlanamaması (herkes için sağlık ve eğitim gibi) düşünülebilir. Bu eksiklikler, ekonominin yalnızca piyasadan daha fazlasını içermesi gerektiği anlamına gelir. Adam Smith'in 1776'da yayınlanan ünlü Ulusların Zenginliği kitabında söylediği de tam olarak bu. Smith'ten öğrendiğimiz ders, her ekonominin üç değer alanından oluştuğu: seçim özgürlüğüne dayalı bir mübadelenin gerçekleştiği piyasa (herkesin yeterli kaynağa sahip olması koşuluyla); (demokratik veya ataerkil veya başka bir tarzda) belirli adalet ilkelerine dayanan, düzenleme ve yeniden bölüşüm yapan devlet; Smith'in 'yardımseverliğin değeri' olarak adlandırdığı şeye dayanan müştereklerin ve karşılıklı bakımın oluşturduğu 'topluluk ekonomisi' alanı. Smith'e göre her ekonomi, her biri kendi değerlerine sahip bu üç alandan oluşur. Bu analiz, belirli ürünlerin veya etkileşimlerin neden bir alanda var olup, diğerine uymadığını açıklar. Örneğin Hollanda'da kan bağışı için ödeme yapılması fikri tatsız gelir; ABD'de ise, bu tür piyasa işlemlerinin; genellikle kirli kana, istikrarsız tedariğe ve yüksek maliyetlere yol açtığı gösterilmiştir. Sağlık ekonomisinde, kan bağışının gönüllü yapılması bu nedenle daha etkilidir.

> PİYASA, ANCAK [...] TEMEL HİZMETLERİN ÖNEMLİ BİR KISMINI İNSANLARIN MÜŞTEREKEN SUNDUĞU BİR TOPLULUKTA YERLEŞİK OLDUĞU ZAMAN ETKİN OLAN BİR İŞLEM MEKANİZMASI[DIR].

Smith'ten iki yüz yıl sonra, iktisat antropoloğu Karl Polanyi bu üçlü bölünmeyi Avrupa dışında da meydana çıkardı ve bunları tanımladı. Polanyi de ekonominin piyasadan ibaret olmadığına ve piyasanın, ancak gıda, bilgi ve sağlık gibi temel hizmetlerin önemli bir kısmını insanların müştereken sunduğu bir toplulukta yerleşik olduğu zaman etkin olan bir işlem mekanizması olduğuna, yani karşılıklı fayda elde etmenin etkili bir yolu olduğuna dikkat çekti. Polanyi ayrıca, piyasanın, birkaç zengin insanın veya dışarıdan birilerinin, piyasa mekanizması aracılığıyla topluluk kaynaklarına el koymasını engellemek için her türlü kuralla çerçevelendiğini öne sürdü.

Buna örnek olarak, günümüzde birçok Afrika ülkesinde hâlâ kullanılan, iç tüketime yönelik gıda ekimi için ortak tarım arazileri olması ilkesi verilebilir. Gıda üretimi için ortak araziyi korumak, gıda fiyatlarının artması veya kahve ve kakao gibi ürünlerin ihracatının düşmesi ve gıda ithal etmek için döviz kazanılamaması gibi durumlarda gıda arzında çabuk toparlanma kabiliyeti (resilience) oluşturmanın akıllı bir yoludur. Kısacası, ancak diğer iki alanın her birinin kendi değerleri temelinde işlemesi olanağı varsa, piyasa etkili bir şekilde refaha katkıda bulunabilir. Smith, devlet için, piyasanın işlevinin, hükümete yeterli vergi kaynağı sağlamak olduğunu boşuna söylemedi. Bunu söylerken de, üç alan arasındaki etkileşimin iyi olmasının önemli olduğunun da altını çizdi.

Smith'ten iki yüz yıl sonra, ekonomik antropolog Karl Polanyi bu üç katlı bölünmeyi Avrupa dışında da keşfetti ve tanımladı.

O da ekonominin piyasadan çok daha fazlası olduğunu ve piyasanın yalnızca etkili bir işlem mekanizması olduğunu - yani karşılıklı fayda elde etmenin etkili bir yolu olduğunu - eğer insanların toplu olarak hizmet verdiği yerel bir toplulukta yerleşikse yemek, bilgi transferi ve temel sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlerin önemli bir kısmı olduğunu belirtti. Polanyi ayrıca, piyasanın, birkaç zengin insanın veya dışarıdan birinin, piyasa mekanizması aracılığıyla topluluk kaynaklarına el koymasını önlemek için her türden kuralla çerçevelendirildiğini savundu. Bu nedenle, örneğin, bugün birçok Afrika ülkesinde, iç tüketime yönelik gıda ekimi için ortak tarım arazisi ilkesi hala kullanılmakta. Gıda üretimi için ortak araziyi korumak, gıda fiyatlarının artması veya kahve ve kakao gibi nakit mahsullerin ihracatının düşmesi ve gıda ithal etmek için döviz kazanılamaması durumunda gıda arzında esneklik oluşturmanın akıllıca bir yoludur. Kısacası, piyasa refaha ancak diğer iki alanın her birinin kendi değerleri temelinde işlev görmek için yer bulması durumunda etkili bir şekilde katkıda bulunabilir. Smith'in, devlet için piyasanın işlevinin hükümete yeterli vergi kaynakları sağlamak olduğunu söylediği boşuna değildi. Bunu yaparken, üç alan arasındaki iyi etkileşimlerin öneminin altını çizdi.

Tarihsel olarak, piyasalar ekonomik etkileşimin üçüncü alanıydı, sadece değiş tokuş etmeye uygun bir şey varsa önemliydi. Binlerce yıl boyunca, refahın büyük bir kısmı, birinci değer alanında elde edildi; müşterekler ve ortaklaşa bakımdan oluşan bakım ekonomisinde. Bu alan, balık avlama için kullanılan sular ve otlatma için kullanılan araziler gibi ortaklaşa yönetilen kaynaklar ile gıda üretimi ve barınma gibi müşterek bakım aktivitelerini ve iş birliğini içerir. Bugün bile, bu ilk alan ekonomimizin büyük bir bölümünü oluşturmaya devam ediyor: ev işlerini, enformel bakımı, evde yiyecek ve giyecek üretimi ve gönüllü işlerin yanı sıra rüzgâr kooperatifleri gibi sivil girişimleri düşünebilirsiniz. İkinci ekonomik alan, devlete veya eskiden krallar veya aşiret liderleri gibi otoritelere ait olan alandır. Bu yetkililer, kiracıların veya serflerin ne üretmeleri gerektiğini belirlediler, vergi topladılar, maaş ödediler ve kullanılan para birimini piyasaya sürdüler. İnsanlar vergilerini nakit olarak ödemek zorunda kaldıkları için, ekonominin ilk alanındaki ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra, giderek piyasada da para kazanmak zorunda kaldılar.

Kapitalizmin yükselişine kadar, piyasa ve para ikilisi ekonomide mütevazı bir rol oynadı. Kapitalizm ancak; daha fazla mal takas edildiğinde, daha fazla borç ödendiğinde ve üretim araçları piyasaya girdiğinde yükselişe geçti. Bu şekilde emek piyasaları, arazi piyasaları (ve bununla birlikte topluma ait arazilerin özelleştirilmesi) ve finansal piyasalar ortaya çıktı. Dolayısıyla, bakım ekonomisi ve devlete kıyasla piyasanın giderek daha önemli hâle gelmesi, ancak kapitalizmle birlikte gerçekleşti.

PİYASA VE KAPİTALİZM: MARX'TAN DERSLER

Smith'in Ulusların Zenginliği'ni yayımlamasından yaklaşık 100 yıl sonra Marx, 1867'de, kapitalizmi anlamak ve fiyatların piyasa güdümlü değer teorisi hakkında Smith gibi iktisatçılara ders vermek için Das Kapital'i yazdı. Marx'ın ortaya attığı emek değer teorisi, her malın değerinin içerdiği emek tarafından ve ayrıca dolaylı olarak da üretilmesini sağlayan sermaye mallarında bulunan emek tarafından belirlendiğini söyler. Bu değer anlayışı, kapitalist işletmelerin sahip

olduğu anlayışın tam tersidir. Kârı maksimize etmeyi amaçlayan kapitalist bir işletmede, önce diğer tüm faktörler (malzeme, emek, kira) ödenir ve geriye kalan kâr da sermaye sağlayıcısına temettü olarak ödenir. Başka bir deyişle, kapitalist, tüm maliyetleri düştükten sonra kalanı alır; kayıp durumunda ise hiçbir şey alamaz. Marx, üretim faktörlerinin ücretlendirilmesinde kapitalist ile işçinin rollerine yer değiştirdi. Kapitalistin girişimciliği için, makul bir risk ödeneği de dahil olmak üzere tüm faktörlerin ödenmesinin ardından geri kalanının, emek faktörüne ait olduğunu savundu. Sonuçta, ürünü ortaya çıkarmak için gereken çalışmayı, anlamı, iş birliğini ve yaratıcılığı bu faktör sağlar.

Marx'a göre kapitalizm, kitabının satırları arasından da okunabileceği üzere, üç unsurdan oluşur. Birincisi, sermaye ve emek arasındaki asimetridir: birinci unsur (sermaye) her zaman ikincisini (emeği) işe alır, tersi ise söz konusu değildir. Dolayısıyla, ücret geliri düşer ve sermaye geliri giderek artar. İkincisi, mübadele zincirinin tersine çevrilmesidir: Sıradan bir piyasa, bir mal ile başlar; bu mal para ile değiştirilir; bu para da daha sonra başka bir malı satın almak için kullanılır. O hâlde mübadeleye içkin kazan-kazan durumu, para birikimiyle değil, malların değiş tokuş edilmesiyle ilgilidir. Bununla birlikte, kapitalist bir piyasa, parayla başlar ve parayla biter; ki onunla malların, menkul kıymetlerin veya paraya çevrilebilecek herhangi bir şeyin değiş tokuşu yalnızca bir araçtır. Bugün bu tarz bir mübadelenin geniş kapsamlı yansımalarının Airbnb ve Uber'de somutlaştığını görüyoruz. Kapitalist piyasanın üçüncü unsuru ise şudur: ilk iki unsur arasındaki dinamik; şirketlerin, küçük bir kaynağa sahip olduklarında veya sadece şanslı olduklarında giderek daha da büyümeleri sonucunu getirir. Bunu, başka şirketleri devralarak ve ölçek ekonomileri aracılığıyla bu şirketlerin değerini yükselterek yaparlar. Sonuç olarak, rekabetle başlayan herhangi bir kapitalist piyasa, tekel ile sonuçlanır. Marx'ın zamanında, bu eğilim zaten bölgesel ölçekte gerçekleşiyordu. Bugün bunu Unilever, Shell, Apple ve Google gibi şirketler ile küresel ölçekte de görüyoruz.

KAPİTALİZMİN OLMADIĞI COVİD SONRASI BİR EKONOMİ

Smith ve Marx'tan öğrenebileceğimiz şey, gerçek bir kapitalizm sonrası ekonominin, yani kapitalizmin olmadığı bir ekonominin, üç özelliğe sahip olması gerektiğidir.

Birincisi, bakım ekonomisi ve devlet için daha fazla alan olmalıdır; böylece piyasa daha güçlü bir şekilde kontrol altında tutulur ve toplumun içine daha iyi yerleştirilir. Hissedarların elde edecekleri birikimden ziyade, toplumsal hedef önceliklidir. Bu aynı zamanda, geniş kapsamlı uzmanlaşma, seri üretim ve yüksek derecede küreselleşme yoluyla oluşan doğrusal verimlilikten, sinerji, esneklik ve yerel istihdamdan oluşan tamamlayıcı verimliliğe geçiş yapılacağı anlamına gelir. Örnek olarak, doğayı kapsayan tarım ve tarımsal ormancılığı veya İngiliz kasabası Preston'un ciddi bir durgunluktan sonra güçlenen yerel ekonomisini alabiliriz.

> DOLAYISIYLA, BAKIM EKONOMİSİ VE DEVLETE KIYASLA PİYASANIN GİDEREK DAHA ÖNEMLİ HÂLE GELMESİ, ANCAK KAPİTALİZMLE BİRLİKTE GERÇEKLEŞTİ.

İkincisi, kapitalizm sonrası bir ekonomi, emek ve sermaye arasında eşitsizliğin olmadığı işletmeler gerektirir. Sahiplerinin, aynı zamanda işçi olduğu kooperatifler (70.000'den fazla üyesi olan İspanyol Mondragon'da olduğu gibi) veya aynı zamanda müşteri olduğu kooperatifler (rüzgâr kooperatiflerinde olduğu gibi) buna örnektir. Bu aynı zamanda, Eindhoven'da eski Philips tesisinde kurulan kuluçka merkezinde olduğu gibi, sosyal ihtiyaçları karşılamaya çok daha yaklaşan girişimleri başlatan 'ekmek fonları'[1] aracılığıyla bir araya gelen serbest meslek sahipleri için de geçerli olacaktır. Ya da kârın sosyal etki için sadece bir ön koşul olduğu, kaynağını topluluklardan alan sosyal girişimler. Böylece topluluk dışından hissedarlara para sızdırılmaz.

> [...] ÖZEL MÜLKİYET VE BİRİKİM YERİNİ YENİ BİR TÜRDE MÜŞTEREKLERE BIRAKIYOR: EŞİTLİK, ÇEVRE VE EKONOMİK DAYANIKLILIĞA ZARAR VEREREK BİR ŞİRKET VEYA HİSSEDARIN VERİMLİ ŞEKİLDE BİRİKİM YAPMASINI SAĞLAMAK YERİNE, MALLARIN MADDİ VERİMLİLİĞİNİN ÇEVRESEL AÇIDAN ÇOK ÖNEMLİ OLDUĞU MÜŞTEREKLER.

Üçüncüsü, post-kapitalist bir ekonomi, ihtiyacı karşılayan bir ürün veya hizmetin merkezî olduğu ve paranın, aynı zamanda yerel bir topluluk para birimi olabileceği, daha yerel olarak işleyen piyasalara ihtiyaç duyar. Resmi parayla paralel olarak çalışan çok sayıda başarılı topluluk para birimi örneği mevcut. Hâlihazırdaki 'yerel ticari takas sistemleri (LTES=Local Trading Exchange System)' ile 'zaman bankaları'nda, işgücü piyasasından uzak kişiler, değeri zamanla ifade edilen ve karşılığında kendilerinin de hizmet satın alabilecekleri hizmetler sağlıyorlar. Veya amacın mal alıp satmak olmadığı, döngüsel hizmetlerin kiralanmasını ve leasingini sağlayan piyasalar da var. Sonuç itibarıyla, özel mülkiyet ve birikim yerini yeni bir türde müştereklere bırakıyor: eşitlik, çevre ve ekonomik dayanıklılığa zarar vererek bir şirket veya hissedarın verimli şekilde birikim yapmasını sağlamak yerine, malların maddi verimliliğinin çevresel açıdan çok önemli olduğu müşterekler.

Peki kapitalizmin iyileştirilmiş bir şekli için ekonomistlerin önerileri ne olacak? Örneğin, Thomas Piketty'nin yüksek servet vergisi, Kate Raworth'un 'simit ekonomisi (doughnut economy)' veya Joseph Stiglitz ve Bas Jacobs'un sunduğu, oligopollerin daha sıkı düzenlenmesi ve negatif dışsallıkların fiyatlandırılması konusunda yaptıkları öneriler ne olacak? Çoğunlukla, bu fikirler post-kapitalist bir ekonomide de kendilerine yer bulabilir. Fakat uzun vadede, ancak üç Smith-Marx kriteri de karşılanırsa etkili olacaktır. Aksi takdirde, Covid-19 krizinden sonra kapitalizm yine piyasayı ele geçirecektir.

1 Ekmek fonları (bread funds) bağımsız ve freelance çalışanların çalışamama durumunda birbirlerini destekleyebilmeleri için yerelde örgütlenen bir sistemdir. (ç.n.)

IRENE VAN STAVEREN

Rotterdam'daki Erasmus Üniversitesi'nde Sosyal Çalışmalar Enstitüsü'nde ekonomi profesörüdür.

*6 Ekim 2020 tarihinde **Green European Journal**'da yayımlanmıştır.*

***https://www.greeneuropeanjournal.eu/post-covid-economy-beyond-capitalism/** adresinden indirilmiştir.*

GELECEĞE BAKMAK: HALK SAĞLIĞI VE YEŞİL İYİLEŞME

PETRA DE SUTTER İLE RÖPORTAJ

Avrupa, Covid-19'un neden olduğu sağlık krizi ile sarsıldı. Bazıları, bir an önce eski tas eski hamam durumuna geri dönmeye zorlasa da, daha dirençli ve sürdürülebilir bir gelecek konusunda giderek artan bir konsensüs var. Halk sağlığı konusunda Avrupa'da artan işbirliği ve Avrupa Yeşil Düzeni'nin sağladığı yönlendirme ise kilit yapı taşları konumunda. Sağlık sistemlerinin geleceği ve Avrupa işbirliği hakkında Belçika Başbakan Yardımcısı ve Kamu Hizmetleri ve Kamu İşletmeleri Bakanı Petra De Sutter ile konuştuk.

Green European Journal: Sağlık çalışanları 2020 yılının kahramanları ilan edildi. Halk sağlığını ve sağlık sektörünü korumak adına alkışlamanın ötesine nasıl geçebiliriz?

Petra De Sutter: "Nasıl" soruları en zor sorular; çünkü herkes krizin AB'deki sağlık sistemleri için bir uyarı olduğunu kabul ediyor. Bir krizde her zaman olduğu gibi, öne çıkıp çözüm bulması gereken kurum kamu sektörü. Sağlık çalışanlarını alkışlamak yetmez; yapısal reformlar getirilmesi ve sağlık harcamalarının artırılması gerekir. Sağlık sektöründe liberalleşme, özelleştirme ve maliyetlerde daha yüksek verimliliğe doğru bizi yönlendiren kemer sıkma politikaları, Avrupa ülkelerine kriz yönetimi için fazladan bir kapasite bırakmadığından dolayı her zaman tehlikeli olmuştur. Avrupa genelinde ise, her siyasi parti artık halk sağlığına daha fazla yatırım yapılması gerektiğini anlamış durumda.

> SAĞLIK ÇALIŞANLARINI ALKIŞLAMAK YETMEZ; YAPISAL REFORMLAR GETİRİLMESİ VE SAĞLIK HARCAMALARININ ARTIRILMASI GEREKİR.

Bu yalnızca yoğun bakım kapasitesiyle ilgili bir husus değil; ruh sağlığına ve önleyici faaliyetlere daha fazla yatırım yapılması gerektiği sonucu da çıkarılması gerekiyor bu krizden. Karantina ve sokağa çıkma yasağı ciddi ruh sağlığı sorunlarına yol açtı. İlk dalga sırasında depresyon ve anksiyete tavan yaptı ve aynı riskler yeniden ortaya çıkıyor. Ardından, krizin nasıl geliştiğine ve virüsün nasıl yayıldığına baktığımızda, daha güçlü önleyici sağlık hizmetlerinin, tedavi bölümlerinde tasarruf sağladığı açık. Önleyici faaliyetler, sağlık sektöründen daha başarılıdır. Bu konuda birkaç alandan örnek vermek gerekirse, önleyici faaliyetler; çevresel riskleri ve kirliliği, gıda kalitesini, ticaret politikalarını ve iş güvenliğini ilgilendirmekte. Sağlık sektörünü desteklemenin önemli bir yolu, sağlık etkilerinin tüm alanlarda dikkate alınması için "tüm politikalarda sağlık" yaklaşımının benimsenmesi.

Sağlık sektöründe sona eren kemer sıkma politikaları konusundaki yeni fikir birliğinin krizden daha kalıcı olacağını düşünüyor musunuz?

İşte milyon dolarlık soru bu. Bazı siyasi gruplar kriz çözüldükten sonra eski tas eski hamam konumuna geri dönmek isteyebilir. Ancak, bu konuda güçlü bir kamu duyarlılığı var.

Krizden önce bile, Avrupa genelinden gelen anketler AB vatandaşlarının %70'inden fazlasının sağlığı bir öncelik olarak gördüğünü ve AB'nin daha fazlasını yapmasını istediğini gösterdi.[1] Ayrıca, şu anda alınan tedbirler yalnızca geçici olmayacak aynı zamanda yapısal değişikliklere de yol açacaktır. Avrupa düzeyinde, üye devletler ile sağlık sistemleri arasındaki dayanışmanın derinleştirilmesi gerekiyor. Sağlık, elbette bir üye devletin yetkili olması gereken bir alan; bu yüzden bir mücadele olacaktır. Ancak kriz anları genelde, Avrupa Birliği'nin ileriye dönük adımlar attığı dönemlerdir ve Covid-19 gibi krizler sınır tanımaz.

Sağlık konusunda daha kapsamlı Avrupa işbirliği neleri kapsıyor?

Avrupa düzeyinde eksiksiz bir sağlık politikası sosyal güvenlik ve finansman gibi çok fazla alana dokunduğu için muhtemelen işe yaramayacaktır. Avrupa ülkelerinin farklı özelleştirme düzeylerine sahip farklı sistemleri bulunur; bu nedenle arzu edilmeyebilir ve gerçekçi de değil. Ancak, Avrupa Birliği'nin yapabileceği şey, örneğin gıda ve tarım, ticaret ve istihdam gibi yetki sahibi olduğu alanlarda sağlık sistemini iyileştiren tedbirler almak.

Kriz yönetimi gibi sağlık konularında doğrudan harekete geçebileceği yerlerde AB daha bağlayıcı önlemler almak için tavsiyelerin ötesine geçmeli. Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi, bir AB kurumu olarak, kriz yönetimi ve krize karşı hazırlıklı olma konusunda yetkiye sahip ve bu yetki sınırların kapatılması ve ilaç ve ekipmanın acil durum stoklarının koordine edilmesi için daha büyük yetkiler verilerek güçlendirilmeli. Diğer bir yeşil öneri de, Avrupa (afetlere karşı) sivil savunma sistemlerinin içinde yer alacak bir AB Sağlık Gücünün kurulması. Avrupa genelindeki hastanelerde bulunan doktorlar ve hemşireler,

1 Avrupa Parlamentosu (2017). Avrobarometre 87.1.

yerel bir kriz veya salgın durumunda seferberliğe yönelik olarak eğitilebilir ve hazırlanabilir.

Peki ya ilaç ve tıbbi ekipman konusundaki işbirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Avrupa'nın dünyanın diğer yerlerinde üretilen temel ilaçlara bağımlılığı bu krizde ortaya çıktı. Paracetamol Çin'de üretilir, Hindistan'da paketlenir ve daha sonra AB'ye gönderilir. Sınırların gerçekten kapatıldığı ve erişimin kesildiği bir kriz olduğunu düşünün. Bu nedenle bazı yer değişiklikleri yapılması ve bunun Avrupa düzeyinde organize edilmesi gerekmekte. Avrupa Birliği ayrıca ilaç ve aşıların geliştirilmesi ve pazarlanması konusunda da yetkinliğe sahip. Covid-19 krizi sırasında, bazı üye devletler, aşılara dair ön-sipariş vermek için ilaç şirketleri ile doğrudan görüşmeye başladı. Endüstri tabii ki birden fazla ülkeyle pazarlık yapmayı sever. Neyse ki Avrupa Komisyonu'nun konuyu devralmasıyla aşıların geliştirilmesi ve üretimi çok daha iyi şartlarda olacak. Dünyanın geri kalanındaki ülkeler için uygun maliyet ve erişim sağlamak istiyorsak, Avrupa düzeyi esas.

Kriz, ilaçları daha genel anlamda nasıl ürettiğimiz ve pazarladığımıza ilişkin soruları da gündeme getiriyor. İlaç endüstrisinin gücü muazzam. Hem avantajlarına olacak şekilde fiyatlarda pazarlık ederler hem de en karlı ilaçlara odaklanırlar. Yetim ya da düşük maliyetli ilaçlarla ilgilenmezler. Avrupa düzeyi de dahil olmak üzere kamu sektörü, inisiyatif almayı ve araştırma ve geliştirme için kamu laboratuvarlarına yatırım yapmayı dikkate almalı. Ayrıca, ilaçların geliştirilmesi ve pazarlanmasının birbirinden ayrılması yönünde bir tartışma da var. Kamu sektörü, nerede geliştirmeye ihtiyaç olduğu konusunda yönlendirebilir ve daha sonra araştırma ve pazarlamanın organize edilmesi için piyasayla birlikte çalışabilir. İlaç piyasası diğer hiçbir piyasaya benzemez; çünkü ilk olarak bir hasta olarak hastalığınızı seçemezsiniz ve ikinci olarak da en nihayetinde, her şey ya kamu parasından ya da sigortadan ödenir.

Pandemi sosyal bir krizi tetiklemiştir ancak bu aynı zamanda çevresel de bir kriz. Yeşiller; krizin esas nedenlerinin, ekonomik iyileşme çabaları içinde kaybolmadığından nasıl emin olabilir?

Covid-19 salgını, ekosistemlerle olan ilişkimizin getirdiği zoonotik yayılma riski nedeniyle ortaya çıktı. Uzmanlar, özellikle vahşi hayvan habitatlarının tahrip edilmesi devam ederse, gelecekte Covid-19 gibi diğer hastalıkların ortaya çıkacağı konusunda uyardı. Yeşillerin görevi, bu mesajı gündemin en tepesinde tutmak. Dünya Sağlık Örgütü bu açıklamayı Covid-19 krizinin analizine dahil etti. Yöneticisi Tedros Adhanom, pandeminin bize "insanlar ve gezegen arasındaki yakın ve hassas ilişkiyi" nasıl hatırlattığından bahsetti. Neredeyse bir 'Yeşil' konuşuyormuş gibi geliyor kulağa. Bir sonraki adım ise bu bağlantının hükümetler ve Avrupa kurumları tarafından tanındığından emin olmak. AB'nin 2030 yılına kadar tüm ekosistemlerin %30'undaki biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik taahhüdünün yatırım ve eylemle desteklenmesi gerekiyor. Biyoçeşitlilik ile krizin nedenleri arasındaki bağlantının yanı sıra, hava kirliliği ve Covid-19'a karşı savunmasızlık bağlantısı da, çevrenin, iklim değişikliğinin ve sağlığın birbirinden ayrılamaz konular olduğunu göstermekte. Dirençli olmak ve gelecekte ortaya çıkabilecek salgınları önlemek istiyorsak, bu konular tek konu olarak ele alınmalı.

Sağlık krizinin etkilerinin iklim değişikliğinden daha derine indiği konusunda bir anlam çıkarabilir miyiz? Bu yalnızca enerji sistemleriyle alakalı değil; Covid-19, hayatlarımızı nasıl yaşadığımızın her yönüne dokundu.

Bunu söylemem size garip gelebilir ancak iklim değişikliği henüz yeni başladı. Çok yavaş ilerliyor ve insanlar anlık etkilerini göremiyorlar. Tabii ki dünyanın hava sistemindeki değişikliklerden haberdar olmamanız için kafanızı kuma gömmüş olmanız gerekir. Ancak halen daha, görünür hale gelmeleri yaklaşık 10, 15 ve hatta 30 yılı bulacak olaylardan bahsediyoruz. İklim değişikliği soyuttur ve genellikle gelecek neslin problemi olagelmiştir. Öte yandan pandemi o kadar yıkıcı oldu ki, her şeyi bir yıl önce hayal bile edemeyeceğimiz bir şekilde durma noktasına getirdi. Bilim kurguda gördüğümüz bir şeydi, gerçek oldu. Değişim bu denli radikal olduğunda - toplum için, şirketler için, endüstri için, herkes için- toparlanmayı yeni bir yöne doğru yönlendirmenin zamanı gelmiştir.

> DEĞİŞİM BU DENLİ RADİKAL OLDUĞUNDA [...]
>
> TOPARLANMAYI YENİ BİR YÖNE DOĞRU YÖNLENDİRMENİN ZAMANI GELMİŞTİR.

Böyle bir kırılmayı görecek miyiz?

Genellikle aşırı sağdaki güçler, eski tas eski hamama geri dönmek istiyor ve fosil yakıt ekonomisine bağlı kalma artık azınlıkta. Çoğu AB ülkesindeki (tamamında olmasa da) diğer siyasi gruplarda ve hatta Avrupa Komisyonu'nda, bu kriz, iklim nötr hale gelmeye ve dijitalleşmeye dayalı bir gelecek inşa etmek için bir fırsat olarak görülüyor. Kriz sırasında öne sürülen yeşil öneriler ve toparlanma ve uyarlanma fikirleri AB'nin kurtarma paketini şekillendirdi. Çünkü bir ekonomiyi yeniden inşa ettiğinizde, 2 ya da 3 yıllık bir zaman dilimine değil önünüzdeki 20-30 yıla bakarsınız. İklim ve enerji geçişlerine yönelik erişmek istediklerimiz ve zaman çizelgesi net ve gidilmesi gereken yönü bize sağlıyor.

Yeşil iyileşme için bu umutları tehdit eden riskler nelerdir?

Avrupa Yeşil Düzeni elbette kulağa harika ve iddialı geliyor ancak planlar kağıt üzerinde daima güzel görünür. Yeşiller uygulamada ne anlama geldiğini görmeyi beklerken her zaman yapıcı ancak eleştirel bir tutum sergilemiştir. Tutarlılık, planın zayıf noktasıdır. Biyolojik çeşitlilik stratejisi ve yeşil yatırımla kaydedilen ilerleme, ihtiyacınız olduğunu söylediğiniz pestisit kesintilerini zorunlu kılmayan tarım reformları ve standartların duruma göre aşağı çekilmesine izin veren bir ticaret politikasıyla tamamen zarar görebilir.

Sorulan diğer bir soru da toparlanma için ayrılan paranın nasıl kullanılacağı. AB ülkeleri yeşil ve dijital geçişlere yatırım yapmak zorunda ancak denetim ne kadar katı olacak? Ekolojik ve sosyal özelliklerinden ziyade yalnızca ekonomik iyileşmeye mi odaklanılacak? Sosyal konular, sağlık ve eğitim, Avrupa döneminde hiçbir zaman önemli bir rol oynamamıştır. Buna karşılık, AB ülkeleri genelde kamu yatırımlarını azaltmaya teşvik edilmiştir ve geçmişte Avrupa Komisyonu tasarruf sağlamak için üye devletlerden sağlık sistemlerinin bir kısmını özelleştirmelerini bile istemiştir. Umarız buna benzer bir şey yeniden yaşanmaz ve yatırım olması gerektiği yere yapılır.

Belçika'nın iki yeşil partisi Ekim 2020 yılında Hükümete girdi ve Yeşiller Avrupa genelindeki diğer pek çok şehirde, bölgede ve ülkede iktidarda. Kriz yönetiminin muhalefete bırakılması bazı düzenlemelerin yapılmasını gerektirir mi?

EKONOMİYİ YENİDEN KURDUĞUNUZDA,

2 YA DA 3 YILLIK BİR ZAMAN DİLİMİNE DEĞİL ÖNÜNÜZDEKİ 20-30 SENEYE BAKARSINIZ.

Hükümetteki çok kısa bir süreden sonra, halen daha alışmaya çalışıyoruz ve partimizdeki çoğu kişi de muhalefet modunda kaldı. Hükümete girmek için bir anlaşma yaptığınızda, manifestonuz olmasa da programınız haline geliyor. Belçika koalisyon anlaşmasında pek çok yeşil unsur var ve biz de iklim, enerji ve mobilite konularından sorumluyuz. Diğer bazı bölümler bizim programımızdan değil; ancak çoğunluk hükümetinde yer almak da bu demek. Muhalefette yaklaşık 20 yıl kaldıktan sonra zihniyet değişikliği yapmak gerek. Belçika'da Yeşiller federal düzeyde ve Brüksel ve Valonya bölgelerinde iktidarda. Çok sevdiğim bir şehir olan Ghent'te de altı yıldır iktidardalar. İnsanlar yaşam kaliteleri üzerindeki etkileri görüyorlar ve sadece hayalperest olmadıkları için Yeşilleri takdir ediyorlar. Teori ve muhalefetten değişimin gerçekleştirilmesi aşamasına geçmek çok önemli.

PETRA DE SUTTER

Ekim 2020'den bu yana Belçika Federal Hükümetinde Başbakan Yardımcısı ve Kamu Hizmetleri, Kamu İşletmeleri, Telekomünikasyon ve Posta Hizmetleri Bakanı olarak görev yapmaktadır. Gent Üniversitesi'nde üreme tıbbı konusunda uzmanlaşmış bir jinekoloji profesörüdür. Bakan olmadan önce, Flaman Yeşiller Partisi Groen için Avrupa Parlamentosu üyesiydi.

*30 Kasım 2020'de **Green European Journal**'da yayımlanmıştır.*

***https://www.greeneuropeanjournal.eu/looking-to-the-future-public-health-and-a-green-recovery** adresinden indirilmiştir.*

Yeşil Siyaset'in tüm yayımlarını okumak ve indirmek için:

https://yesilsiyaset.org

Green European Journal'ın tüm sayılarını ***https://www.greeneuropeanjournal.eu/*** adresinden indirebilir okuyabilir ve indirebilirsiniz. Aylık bültene abone olarak editöryal seçimleri mail adresinize alabilirsiniz.

Green European Journal sayılarını basılı edinmek için sipariş verebilirsiniz:

https://shop.greeneuropeanjournal.eu

Green European Foundation

Rue du Fossé – 1536 Luxembourg
Brussels Office: Mundo Madou
Avenue des Arts 7-8, 1210
Tel: +32 2 329 00 50
info@gef.eu
www.gef.eu

Yeşil Düşünce Derneği

Türkali Mahallesi
Şehit Nuri Sokak
No:18, Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 543 807 72 25
info@yesildusunce.org
www.yesildusunce.org

Yeşil Siyaset

yesilsiyaset@gmail.com
www.yesilsiyaset.org

YEŞİL SİYASET

Mart 2021,
Özl Sayı:

COVID-19 VE YEŞİL POLİTİKALAR

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

yeşil düşünce derneği

Avrupa Yeşil Vakfı (GEF), Yeşil Düşünce Derneği ve Yeşil Siyaset Dergisi ortak yayınıdır.